

nw. 45

TANNER: Puolustuspuhe Sotasyyllisyysoikoudessa joulukuussa 1945

1945

Sotasyyllisyysjutut ovat muodissa.

Sotasyyllisyysjutut ovat toisen maailmansodan päätyttyä tulleet päiväjärjestykseen ja ovat nykyään erinäisissä piireissä korkeassa muodissa. Kuusivuotisen sodan aikana monenlaisia rasituksia kärsineet ihmiset näkevät kaipaavan jotakin purkautumistietä patoutuneille tunteilleen. Tämän kohteeksi etsitään syntipukkeja - todellisia tai kuviteltuja. Saksan miehittämissä ja nyttemmin vapautuneissa maissa, kuten Ranskassa, Belgiassa, Hollannissa, Tanskassa, Norjassa ym., puhumattakaan Balkanin maista, on syytteitä nostettu henkilöitä vastaan, jotka ovat olleet yhteistoiminnassa vihollisen kanssa omaa kansaa vastaan. Näiden joukossa on Quislingejä ja pienempiä syyllisiä. Tuomioita on langetettu ja uusia on tulossa. - Tanskassa ja Norjassa on harkittu syytteen nostamista niitakin vastaan, jotka ovat laiminlyöneet maan puolustamisen vihollisen hyökätessä maahan.

Meillä Suomessa on asema toinen. Täällä on hallitus hoitanut asioita kiinteässä yhteistoiminnassa eduskunnan kanssa saaden toimenpiteilleen sen hyväksymisen. Ei kukaan tahtone edes väittää, että meillä joku tai jotkut olisivat olleet yhteistoiminnassa vihollisen kanssa omaa maata vastaan vakoilijoita ja n.s. metsäkaartilaisia lukuunottamatta. Ei myöskään voitane syyttää siitä, että täällä olisi laiminlyöty ryhtyä mahdollisimman voimakkaaseen vastarintaan vihollisen hyökätessä.

sä maahan. Oikeudenkäynnin aiheeksi on siten jäänyt semmoinen outo syytös, että täällä joku tai jotkut olisivat syyppäitä siihen, että sota on syttynyt toiselta puolen Suomen ja toiselta puolen Neuvostotasevaltsin Liiton aikaka Ison Britannian ja Pohjois Irlannin Yhdistyneitten kuningaskuntien välillä tai olisivat estäneet sen päättymistä, eli niinkuin sotasyllisyysslais-sa sanotaan: "ovat ratkaisevalla tavalla vaikuttaneet Suomen joutumiseen sotaan v. 1941 tai estäneet sodanaikana rauhan si-kaansamista. Tällöinen oikeudenkäynnin perusta jättää huomioon-ottamatta tapahtumain yleisen kehityksen maailmassa ja sen syy-yhteyden, jossa Suomen asiat ovat yleiseen tapahtumain kulkuun. On merkillistä, että tällantapainen oikeudenkäynti joudutaan suo-rittamaan suomalaisessa tuomioistuimessa - joskin erikoisesti si-tä varten asetetussa - suomalaisia miehiä vastaan.

Oikeudenkäynti Suomen kansan kannalta.

Suomen kansa ei ole tätä oikeudenkäyntiä tarvinnut eikä myöskään sitä halunnut. Sen osoittavat jo tätä oikeudenkäyn-tiä järjestävän lain valmisteluvaiheessa esiintyneet vaikeudet. Vasta äärimmäisen pakotuksen ja painostuksen alaisena eduskunta suostui hyväksymään lain. Suomen kansa ja yleinen mielipide Suomessa eivät ole tätä masentavaa näytelmää kaivanneet. Kor-keintaan se on kaivannut objektiivista selvitystä tapahtumain kulusta kaikissa yksityiskohdissaan. On epäilyksen alaista, voi-ko tämä oikeudenkäynti täyttää sen toivomuksen. Jo se seikka, että oikeudenkäynnin piiri rajoitetaan v. 1941 alkaneeseen so-taan, vähentää suuresti selvityksen arvoa. Meidän sotahistoriam-mehan alkaa sykeystä 1939, mistä saakka suhteemme Neuvostoliit-

toon on ollut ~~suomenlaali~~.

Suhteet Neuvostoliittoon.

Suhteet Neuvostoliittoon olivat keskustelun alaisina jo Cajanderin hallituksen aikana. Neuvostoliiton Helsingissä olleen valtuutetun herra Jartsevin kautta esitettiin Suomelle vv. 1938-1939 erinäisiä alueellisia ja Suomen suvereenisuutta loukkaavia vaatimuksia. Hallituksen vastaus tehtyihin esityksiin oli kielteinen, koska ne todellisuudessa olisivat merkinneet puolueettomuuskannasta luopumista ja sotaliittoon menemistä Neuvostoliiton kanssa. Herra Jartsevin vaatimuksesta oli neuvotteluilla täysin salainen luonne, eikä niitä senvuoksi voitu tiedoittaa eduskunnalle.

Toisin oliniiden neuvottelujen laita, joita Suomen puolelta jouduttiin käymään Moskovassa syksyllä 1939 toisen maailmansodan alkukuukausina ja joissa myöskin esitettiin Suomelle pitkälle meneviä alueellisia vaatimuksia. Näitä neuvotteluja joudittiin käymään koko maailman katseiden seurauksena sen johdosta, että vaatimukset saatettiin julkisuuteen ulkoasiainkomissaari Molotovin suuressa puheessa 31/10-1939. Nämä neuvottelut eivät johtaneet tulokseen. Seurauksena oli Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen 30/11-1939. Näiden neuvottelujen tuloksettomuuteen eivät ainakaan neuvottelijoine toimineet herra Paasikivi ja minä ole syypäitä, kuten eräillä tahoilla on tahdottu esittää, sillä me pyysimme vielä viime hetkessä itsellemme laajempia valtuuksia. Silloisen ulkoministerin esityksestä ei Helsingin hallitus niitä kuitenkaan antanut. Talvisodan alusta alkaen oli hallituksen pyrkimyksenä saada saata mahdollisimman pian

loppumaan ja ulkoministerinä-pennistelin parhaani mukaan tämän päämäärän hyväksi. Vaikeudet olivat suuret sekä ulkona että ke-tona, mutta rauha saatiin lopulta syntymään 12/3-1940, joskin erittäin raskailla ehdoilla. Sen jälkeen oli uuden hallituksen hartaana pyrkimyksenä saada luoduksi luottamukselliset suhteet entiseen viholliseen. Tässä ei kuitenkaan onnistuttu. Näihin kysymyksiin, yhtä vähän talvisotaa kuin lähintä sen jälkeistä aikaa koskeviin, ei kuitenkaan ole aihetta tässä yhteydessä sy-ventyä, koska ne eivät kuulu tämän oikeudenkäynnin alaisuuteen.

Jäsenyyteni eri hallituksissa.

Näinä ratkaisevina vuosina olen eri otteissa ollut hallituksen jäsenenä hoidellen useita eri ministeriöitä. On syytä mainita tästä osallistumisestani ulkonaiset piirteet, koska niillä on merkitystä määriteltäessä minun osuuttani tapahtumiin. Jouduin valtiovarainministeriksi Cajanderin hallitukseen maaliskuussa 1937. Kun Cajanderin hallitus talvisodan alettua erosi 30/11-1939 ja uusi hallitus seuraavana päivänä muodostettiin pääministeri Rytin johdolla, uskottiin minulle siinä ulko-ministerin salkku. Rytin toisessa hallituksessa, joka muodostettiin Moskovan rauhan jälkeen 27/3-1940, sain hoidettavakseni kansanhuoltoministerin tehtävät. Tästä hallituksesta erosin 15/8-1940 siirtyen yksityisiin tehtäviin. Uudelleen kutsuttiin minut herra Rangellin hallitukseen 3/7-1941, tällä kertaa kauppa- ja teollisuusministeriksi. Valtioneuvoston ulkoasiainvaliokunnan jäseneksi minut määrättiin 11/7-1941. 25/5-1942 sain uudelleen valtiovarainministerin salkun hoitaakseni. Maaliskuussa 1943 muodostetussa Linkomiehen hallituksessa olin samoin val-

tiovarainministerinä, mitä tehtävää hoidin 8/8-1944 saakka, jolloin Linkomiehen hallitus erosi luovuttaakseen paikkansa herra Hackzellin hallitukselle.

Saksan suhtautuminen minuun.

Ennenkuin ryhdyn selostamaan sodanaikaisia tapahtumia ja omaa osuuttani niissä on syytä kuvata suhdettani niinhyvinkin Saksaan ja kansallissosialismiin kuin Neuvostoliittoon, koska siitä oikeudenkäynnin edellä on ollut paljon puhetta ja koska se tavallaan muodostaa taustan minun täällä oloon. Tällöin on pakko aloittaa selostus hieman kauempana.

Kun kansallissosialismi viime vuosikymmenen alussa pääsi Saksassa valtaan, oli sillä paljon jäljittelijöitä täällä Suomessakin, missä eräät surpeat piirit tavoittelivat samaa järjestelmää. Tätä pyrkimystä vastaan työskentelin jatkuvasti samalla kuvaten kansallissosialistisesta järjestelmästä koituvia vaaroja. Tuskin kukaan on Suomessa kuluneiden vuosien aikana niin johdonmukaisesti ja säälimättömästi taistellut tätä liikettä vastaan kuin juuri minä. Saksan kansea kohtaan tunnen kyllä suurta kunnioitusta. Olen nuoruudessani oleskellut pari vuotta Saksassa ja tehnyt sen jälkeenkin sinne lukuisia matkoja, joten luulen sen hyvin tuntevani. Sen ahkeruutta, työhalua ja systemaattisuutta sekä organisetioikykyä täytyy ihaillla ja niiden vuoksi ummistaa silmänsä eräiltä sen varjopuolilta. Minulla onkin ollut Saksassa paljon ystäviä varsinkin osuustoimintaväen ja sosiaalidemokraattisen puolueen piirissä. Mutta demokraattisen kouluutukseen saaneena olen kansallissosialismia samoin kuin muitakin diktatuurioppeja pitänyt ihmiskunnalle turmiollisina. Siinä piirissä minulla ei ole ainoatakaan ystävää. Osoituksena siitä, että

minuun Saksan vasemmistotaholla myös luotettiin, vain mainita, että kansallissosialismin valtaan tultua minun säilytettäväkseni luovutettiin useita miljoonia markkoja sosialidemokraattisen puolueen varoja. Kun niitä myöhemmin lähettelin oikeille omistajilleen julkaistiin täällä oikeistolehdistä uutisia, että minä siirtelen omaisuuttani ulkomaille.

Johduttuani hallitukseen oli esiintymiseni tietenkin varovaisempaa, mutta siitä huolimatta tapaa vielä senaakeisissa puheissani paljon kohtia niinhyvin kansallissosialismia kuin "viidettä kolonaa" vastaan. Näistä puheistani sain aikansa enimmäiseltä oikeistosiiveltä paljon arvostelua.

Talvisodan aikana ja sen jälkeen Saksa oli koko Suomessa ja varsinkin työväen piirissä suuressa epäsuosiossa. Ensimmäisessä talvisodan jälkeen pidetyssä puolueuuvoston kokouksessa katsoin voivani leimata Saksan Neuvostoliiton kanssa tekemänsä liiton johdosta syypääksi siihen, että olimme joutuneet soden uhriksi. Nähtävästi tästä kannastani samoin kuin aikaisemmista puheistani johtuen olin suuressa epäsuosiossa kansallissosialistisessa Saksassa. Tämä kävi ilmi monella tavalla, mutta varsinkin kahden suunnitellun ulkomaanmatkan yhteydessä. Kun täällä Suomessa elokuvassa 1940 suunniteltiin retkikunnan lähettämistä erälle Itä-Preussin messuille ja tähän retkikuntaan haluttiin johtajaksi hallituksen jäsen, valittiin minut edustamaan siinä Suomen hallitusta. Tämä herätti kuitenkin niin suurta tyytymättömyyttä Saksan hallituksessa, että ministeri v. Blücher kiireellisesti ryhtyi vaatimaan minun poistamistani tästä tehtävästä. Niin tapahtuikin ja eräs toinen hallituksen jäsen määrättiin retkikunnan johtoon. - Vielä niinkin myöhään kuin huhti-

toukokuussa v. 1941 estettiin minulta suunniteltu matka Tanskan osuustoimintakongressiin, johon minut oli valittu edustajaksi. Berliinin viralliset piirit eivät suostuneet antamaan viisumia tätä matkaa varten.

Näiden tosiseikkojen valossa on punnittava eräillä ta-
hoilla esitettyjä uskotteluja, joiden mukaan minä ennen v. 1941
sodan syttymistä muka olisin ollut valmistamassa yhteistä rinta-
maa Saksan kanssa.

Sodan alettua eivät suhteeni kansallissosialistiseen
Saksaan suinkaan parantuneet. Tosin jouduin suorittamaan erään
matkan Saksaan, tällä kertaa Wienin kaupa- ja teollisuusmessuil-
le matkustaneen retkikunnan johtajana. Kauppareministerinä minul-
la oli velvollisuus tähän matkaan osallistua ja joka tapaukses-
sa se oli Suomen hallituksen toivomus. Nähtävästi Saksan taholla
tahdottiin hyvittää minua kohtaan aikaisemmin osoitettu tylyys
järjestämällä matka tällä kertaa sulisti.

Täällä kotimassa en joutunut minkäänlaisiin kanssa-
käymisiin tai luottamuksellisiin suhteisiin Saksan lähetystön
tai yleensä Saksan virallisten piirien kanssa. Ainoastaan mil-
loin joku saksalainen talousmies kävi täällä vieraillemassa kut-
uttiin minut valtiovarainministerin ominaisuudessaan mukaan
joihinkin heille järjestettyihin tilaisuuksiin.

Tämmöinen on ennen sotaa ja sen aikana ollut suhtau-
tumiseni Suomen kanssataistelijaan - Saksaan ja kansallissosia-
listiseen liikkeeseen.

Suhtautuminen Neuvostoliiton taholta.

Entä millä silmin minua katseltiin Neuvostoliiton ta-
holta.

Talvisodan ajoista lähtien on voinut havaita minun olevan sillä taholla enimmäin merkitty mies Suomessa. Neuvostoliiton suomenkielisissä radiolähetyksissä oli silloin päivittäin minuun kohdistuvaa arvostelua ja suoranaista herjausta. Sodan päätyttyä, ns. välirauhan aikana, tätä yhä edelleen jatkui. Samoin uuden sodan aikana. Näistä lähetyksistä kerätyt kokoelmat sisältävät runsaasti materiaalia osoittamaan, ettei minua tällä taholla suopein silmin katseltu.

Eikä tätä osoitettu vain radiolähetyksissä. Myöskin Moskovan hallituksen taholta osoitettiin samanlaista kiinnostusta minun persooneeni. Niinpä ulkoasiainkomissaari Molotov useissa v. 1940 tapahtuneissa keskusteluissa Moskovassa olleen edustajamme, ministeri Paasikiven kanssa kurnioitti minua huomaavaisuudellaan. Hänen lausuntojensa pääsisältönä oli ilmoitus, että niinkauan kuin minä olen hallituksen jäsenenä ei minkäänlainen suhteiden paraneminen Neuvostoliiton ja Suomen välillä voinut tulla kysymykseen. Kun en halunnut olla esteenä suhteiden paranemiselle, katsoin soveliaimmaksi pyytää eroa. Eroni hallituksesta elokuussa 1940 aiheutuikin yksinomaan näistä herra Molotovin terveisistä ministeri Paasikiven kautta. - Senkään jälkeen ei ole voinut havaita Neuvostoliiton suhtautumisen minuun nähden muuttuneen. Päinvastoin kuuluin niiden neljän suomalaisen joukkoon, joita herra Molotov ei pitänyt mahdollisina ehdokkaina v. 1940 suorite-
tuissa presidentinvaaleissa. Hän tiedotti Neuvostoliiton vetävän asianmukaiset johtopäätökset, jos joku heistä tulee valituksi. Uuden sodan alettua ei asennoituminen minuunnähdessä suinkaan tullut ystävällisemmäksi. Niinpä sain eri tilaisuuksissa kuulla olevani kuin "punainen vaate" Neuvostoliiton hallituksen silmis-

sä. Joltakin taholta on siten täydytty pitää hyvää huolta siitä, että Neuvostoliitossa on saatu syntymään väärä käsitys minusta, joko olen jatkuvasti harrastanut oikeiden neuvustisuhteiden aikaansaamista ja vakiinnuttamista molempien maiden välillä. Ei ole vaikea arvata, mistä taholta tämmöistä huolennittoa on harjoitettu. Suomen kommunistisen puolueen jäsenet ovat sisäpoliittisista syistä ahkerasti syöttäneet perättömiä juttuja minusta ja ennen kaikkea minun muka suuresta palvelushalustani natsseja kohtaan ja tämä ei ole mennyt ilman vaikutusta. Kun ne ovat päässeet julkisuuteen Neuvostoliitossa on niitä sitten voitu käyttää täällä aseina sosialidemokraattista puoluetta vastaan taisteltaessa.

Siitä, mitä edellä olen esittänyt käynee selville, ettei minuun Saksan taholle suhtauduttu suopeudella saati ystävällisesti. Senvuoksi on milloinkaan ollut edes tilaisuudessa luottamuksellisiin neuvotteluihin hoidän kanssa. Toiselta puolen siitä ilmenee, mistä on kotoisin se tahollisesti levitetty käsitys, että minä eräänlaisena tekijänä olisin näitä suhteita hoidellut. Kun tämän käsityksen levittäminen on kuulunut kommunistisen puolueen taktillisiin tehtäviin, on helposti käsitettävissä se into, jolla sitä on levitetty.

Suomi joutuu uudelleen sotaan.

Hallituksesta erottuani 15/8-1940 hoitelin pääasiassa omaa tointani Elannossa ollen samalla eduskunnan jäsenenä. Siitä johtuen en ollut tietoinen Saksan kanssa syyskuussa 1940 tehdystä läpikulkusopimuksesta ennenkuin sain siitä jälkeenpäin selityksiä eduskuntaryhmälle annettavaksi. Tämä sopimus tulkittiin

aikanaan samanlaiseksi kuin saman vuoden elokuussa Neuvostoliiton kanssa tehty sopimus kauttakulkuliikenteestä Hankoon. Sitäpaitsi on muistettava, että mainitut melemmat suurvallat silloin olivat keskenään ystäviä.

Uuden sodan suunnitelmista Saksan ja Neuvostoliiton välillä ei minulla myöskään, yhtä vähän kuin luultavasti muillakaan, ollut mitään tietoa. Pääinvastoin olin toukokuussa 1941 saanut presidentti Rytiltä kuulla täällä olleen Saksan edustajan, ministeri v. Rüchlerin virallisesti ilmoittaneen, ettei mitään sotaa synny. Ei minulla myöskään ollut tietoa siitä, että Suomen ja Saksan välillä olisi ollut keskusteluja mahdollisen sodan varalta. Pitkin kevättä oli kyllä liikkunut huhuja Saksan ja Neuvostoliiton välisen sodan mahdollisuuksista, mutta näihin huhuihin ei lopulta enää uskottu. Kun kuitenkin Suomessa varokeinona levottoman ajan vuoksi ryhdyttiin mobilisoimaan armeijaa alkoivat sosialidemokraattiset piirit tulla levottomiksi ja ryhtyivät varoittamaan sodan mahdollisuudesta. Tästä lähemmin jätelmä.

Joudun jälleen hallitukseen.

Uuden sodan sytyttyä painostettiin minua monelta taholta uudelleen astumaan hallitukseen. Vaatijoina esiintyivät toiselta puolen puolustoimikunta ja sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä ja toiselta puolen pääministeri ja Tasavallan Presidentti. Kun olin jo lähes vuoden ajan ollut vapaana hallitusvastuusta ja tottunut vähemmän vastuunalaiseen elämään, olin aluksi jyrkästi vastustavalla kannalla. Perustelin torjuvaa asennettani silläkin, ettei ollut asianmukaista astua valmiiseen hallitukseen, jonka ohjelmaa en ollut laatimassa ja jossa ei ollut mah-

dollisuutta esittää toivomuksia tuleviin työtovereihin nähden. Kansalaisvelvollisuuteeni vedoten saatiin minut lopulta kuitenkin suostumaan. Tämä tapahtui 5/7-1941.

Tästä päivästä lähtien olen siis sotasyvällisyyslain edellyttämässä mielessä vastuussa sodaneikaisesta poliittisesta sikäli kuin kauppa- ja teollisuusministerin ja valtiovarainministerin asemassa oleva, valtioneuvoston ulkoasiainvaliokunnan jäsen on vastuussa toisten hoitamista asioista.

Työn ja vastuun jakautuminen hallituksessa.

Valtioneuvostossa noudatetusta työnjaosta, mikä on määrätty valtioneuvoston ohjesäännössä, johtuu, että jokainen hallituksen jäsen pääasiassa hoitaa omaan alaansa kuuluvia asioita. Tavallisesti on jokaisella myöskin siinä määrin tehtäviä hoidettavanaan, ettei edes joudu seuraamaan toisten työalaa kuuluvia asioita, ei ainakaan yksityiskohtaisesti, ja vielä vähemmän niihin puuttumaan. Tästä johtuu, että jokaisen hallituksen jäsen pääasiassa myös vastaa vain omista toimenpiteistään. Vain tärkeimmät asiat joutuvat yhteiseen käsittelyyn valtioneuvoston yleisistunnossa tai presidentin esittelyssä.

Minun osalleni joutui nyt kysymyksessä olevissa vaiheissa hoidettavaksi verrattain työteliäät ministeriöt. Aluksi hoidin kauppa- ja teollisuusministeriötä, jota siihen saakka oli pidetty vaatimattomana elana. Se oli kuitenkin silloin uudistusvaiheessa, joka antoi runsaasti työtä. Ministeriö järjestettiin täydellisesti uudelle pohjalle jakamalla se useihin osastoihin, joille kaikille varattiin runsaasti tärkeitä tehtäviä. Näihin oli löydettävä miehet ja järjestettävä heidän työalansa. Patent-

ti- ja rekisterihallitus perustettiin, Teknillisen Korkeakoulun säännöt uusittiin, Teknillinen tutkimuslaitos saatiin käyntiin jne. Useita tärkeitä lakeja, mm. kaivoslaki, oli valmistettavana. Tämä kaikki sitoi aikani jokseenkin tarkkaan.

Kun minut v. 1942 määrättiin valtiovarainministeriön päälliköksi, ei työtaakkani ainakaan vähentynyt. Valtion raha-asiat olivat sodan aikana joutuneet melkolailla rapiolle. Valtion tulot eivät lähestulkoonkaan riittäneet menojen peittämiseen ja vajauksen täyttämiseksi oli valtion ollut suuressa määrin turvauduttava Suomen Bankista otettuun luottoon, mikä oli veerallinen, inflantioon johtava menettelytapa. Tärkein tehtäväni oli tällöin vakiinnuttaa valtion raha-asiat. Tasaapain tulojen ja menojen välillä oli aikaansaatava. Rahan arvoa oli suojeltava. Tähimpänä toimenpiteenä oli ankanen verotuksen toimeenpääntö, millä pyrittiin kurtuttamaan valtion tuloja. Vähitellen päästiinkin siihen, että kaksi kolmannesta valtion menoista voitiin peittää valtion suorensisille tuloille. Loput tarvittavista varoista hankittiin lainoille vapailta markkinoilta. Tähän lainaukseen oli siihen mennessä verrattain vähän turvauduttu. Kaikilla näillä toimenpiteillä saatiin lainaus Suomen Bankista pääasiassa loppumaan. Saatiinpa ulkona olevien setelien määräkin väliaikaisesti supistumaan. Kaksi vuotta kestäneen työskentelyn aikana saatiin melko hyvä tulos, ja luottamus rahan arvoon palasi. - Toimintakeutenani tapahtui ministeriössä muitakin huomattavia uudistuksia. Uusi kansantaloudellinen osasto alkoi toimintansa, järjestettiin verotarkkailu kokonaan uudelle pohjalle muista toimenpiteistä puhumatta.

Tämän runsaan työtaakan johdosta olin tarkkaan sidottu

omaan alaan kuuluiin tehtäviin. Yleiseen politiikkaan, joka lähinnä kuului pääministerille, ja vielä vähemmän sotapolitiikkaan tai ulkopolitiikkaan, oli varsin vähän mahdollisuutta puuttua. Valtioneuvoston ulkoasiainvaliokunnan jäsenenä oli kuitenkin velvollisuutenani osallistua sen alaan kuuluvien asiain käsittelyyn. Tämä valiokunta on luonteeltaan pääasiassa neuvotteleva ja valmisteleva elin, joka ei tee mitään lopullisia ratkaisuja. Ulkoasiain hoito on lähinnä ulkoasiainministerin huolena ja puolustusta koskevista asioista vastaa puolustusministeri. Valiokunnan jäsenet osallistuvat asiain käsittelyyn sikäli kuin pääministeri, ulkoministeri tai puolustusministeri näitä kysymyksiä valiokunnalle esittelevät. Niinhyvin poliittisten kuin sotilaallisten tapahtumain pääsääntöinen kulku oli tietenkin ulkoasiainvaliokunnan jäsenillä selvillä, mutta yksityiskohtainen tutustuminen niihin oli sattumanvaraista. Herra Rangellin hallituksen aikana ulkoasiainvaliokunta kutsuttiin harvemmin kokoon, koska ulkoasiainministeri Witting-vainaja hoiteli asioita verrattain itsenäisesti. Sitä seuranneen herra Jinkomiehen hallituksen aikana ulkoasiainministeri Ramsay piti ulkoasiainvaliokunnan jäseniä kiinteämmin mukana tapahtumain kulussa.

Tehtävän laadusta riippuen eivät ulkoasiainvaliokunnan jäsenet ole vastuussa mahdollisista tekemättä jättämisistä tai muista laiminlyönneistä. Kun tämän valiokunnan neuvotteluista ei pidetä pöytäkirjaa on jälkeenpäin mahdollonta selvittää kunkin jäsenen keskustelussa antamat lausunnot muuten kuin mahdollisesti yksityisten muistiinpanojen avulla. Omasta puolestani olen rauhankeskustelujen vaiheessa tehnyt jonkun verran muistiinpanoja ja nämä muistiinpanot olen jättänyt tätä juttua valmistaneen tutkija-

lautakunnan käytettäväksi. Viittoen näihin muistiinpanoihin sisältyviin merkintöihin korostaan kuitenkin jo tässä, että minut rauhan kysymystä käsiteltäessä säännöllisesti tavattiin sillä tavalla, joka hertaimmin harrasti rauhan tilan jouduttamista. - Sama oli kantani hallituksen tavennukaisissa yksityisissä neuvotteluissa, jotka suoritettiin jokaviikkoisessa ns. "iltakoulussa". Usein jouduin näissä neuvotteluissa vähemmistöön. Jos viimeksi mainituista tilaisuuksista olisi käytettävissä sihteerin muistiinpanot, voitaisiin tästä helposti saada varmuus. Valtioneuvoston virallisissa istunnoissa syntyi harvemmin enää perusteellista keskustelua, kun asia oli ratkaistu yksityisessä neuvottelussa. Hallituksen jäsenen eroava kanta saattoi tällöin vielä tulla kuuluviin lyhyenä lausuntona, mutta merkinnät tästä ovat useimmiten jääneet pöytäkirjaan tekemättä. Varsinaisten vastalauseitten tekoa en puolestani yleensä harrastanut, koska niistä ei olisi ollut mitään hyötyä itse asialle.

Epätyydyttävä työnjako hallituksen ja päämajan välillä.

Edellisessä tuomioistuimen istunnossa on jo viitattu niihin vaikeuksiin, joita hallituksen toiminnalle aiheutui siitä, että hallituksen ja päämajan välillä ei ollut selvää työn- ja vallanjakoa. Ylipäällikön nauttiman suuren auktoriteetin nojalla hoiti päämaja jotenkin itsenäisesti kaiken, mikä varsinaiseen sodankäyntiin kuului. Suurimmat ja tärkeimmät ratkaisut suoritettiin päämajassa hallituksen mieltä kysymättä ja tavallisesti niistä edes etukäteen tiedoittamatta. Varsinkin ne hallituksen jäsenet, joiden aleen nämä asiat eivät kuuluneet, saivat enimmäkseen vasta jälkempäin tietoja niistä.

Kun päämaja on lähinnä vastuussa sodankäynnistä, joka silloin oli maan tärkein asia, ei tähän epättydyttävästi järjestettyyn asiain hoitoon ryhdytty voimakkaammin aikaansaamaan muutosta. Joka tapauksessa tällaisesta kahdella taholla tapahtuneesta asiainhoidosta oli suurta haittaa ja suuria vaikeuksia siitä huolimatta, että päämaja ja asianomaiset hallituksen jäsenet olivat vilkkeassa puhelin- ja kuriiriyhteydessä toistensa kanssa.

Hallituksen ja eduskunnan välinen kosketus.

Kun sodan päättymisen jälkeen monasti on väitetty, että hallitus hoiti asioita liian itsenäisesti pitämättä eduskuntaa tapahtumien tasalla, haluan hiukan kosketella tätäkin asiaa.

Sodan eri vaiheissa oli hallitus monella tavalla kosketuksessa eduskunnan kanssa. Virallinen tiedoituspaikka oli luonnollisesti eduskunnan ulkoasiainvaliokunta. Tälle valiokunnalle hallituksen edustajat, tavallisesti ulkoministeri pääministerin seuraamana, jatkuvasti selostivat asioita ja neuvottelivat sen kanssa. Tuli tavaksi pitää näitä selostuksia joka toinen viikko, joten eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan jäsenet olivat hyvin perillä tapahtumista. Vielä suurempi merkitys on annettava niille hallituksen tiedonannoille, joita silloin tällöin ja sodan loppuvaiheissa sängen tiheästi annettiin koko eduskunnalle. Selostettavien asiain arkaluontoisuudesta johtuen oli

nämä eduskunnan astunnot pidettävä salaisina. Siten eduskunnan jäsenillä oli niissä tilaisuus avoimesti lausua mielipiteensä tarvitsematta varoa lausuntojensa julkisuuteen tuloa. Tavallisesti tämä tapahtui ryhmien taholta annettujen virallisten lausuntojen muodossa. Kaikissa näissä tilaisuuksissa hallitus sai eduskunnalta yksimielisen luottamuslauseen.

Ainakin yhtä suuri, ehkäpä vielä suurempi merkitys oli niillä epävirallisilla kosketuksilla, joita aina tarpeen mukaan järjestettiin eduskunnan jäsenten pitämiseksi tietoisena asiain kulusta. Eduskuntaryhmiä hoidettiin tässä mielessä antamalla niille ryhmäkokouksissa selostuksia ja teitoituksia. Erinäisiä kertoja kävivät joko pääministeri tai ulkoministeri näitä selostuksia antamassa. Minä puolestani koetin parhaani mukaan pitää sosialidemokraattista eduskuntaryhmää tanausten tasalla ja jouduin tässä tarkoituksessa sotavuosina antamaan ryhmälle hyvän joukon kolmattakymmentä tilanneselostusta. Niiden johdosta keskusteltiin monasti vilkkaasti ja lausuttiin joskus eraviakin mielipiteitä. Tavallisesti päädyttiin kuitenkin yksimieliseen lopputulokseen. Vasta sodan loppupuolella tapahtui pari kertaa, että oli suoritettava äänestyksiä, joissa hallituksen valitsema kanta saavutti huomattavan enemmistön.

Edellisten lisäksi vakiintui käytäntönä vielä eräs uusikin tiedoitustapa. Hallituksen jotkut jäsenet, tavallisesti ulkoasiainvaliokuntaan kuuluvat, kokoutuivat pääministerin johdolla yhdessä eduskuntaryhmien puheenjohtajien kanssa neuvottelemään ratkaisevissa vaiheissa. Tällöin annettiin hallituksen puolesta luottamuksellisia tietoja ja saatiin vastaanottaa neuvoja. Tarkoituksena oli, että ryhmien puheenjohtajat näiden kes-

kustelujen pohjalla voisivat selostella ryhmille keskustelujen tuloksia.

Mielestäni hallitus näissä eri muodoissa piti riittävän hyvää huolta siitä, että eduskutapiirit olivat selvillä tapahtumista niiden eri vaiheissa. Tämä tiedotus oli joka tapauksessa tehokkaampaa kuin koskaan aikaisemmin ja tuskin hallitus nytkään on yhtä kiinteässä ja avomielisessä kosketuksessa eduskuntaan. Sodan aikana ei tietenkään kaikissa yksityiskohtia voitu tiedoittaa, koska joukossa usein oli luottamuksellisia kysymyksiä ja kokemus oli osoittanut, että pienissäkin piireissä annetut luottamukselliset tiedot vuotivat esienkuulumattomien tietoon, vieläpä tavallisesti ulkomaillekin, missä niitä käytettiin Suomea vastaan käydyssä propagandassa. Ratkaisuihin vaikuttavat asianhaarat olivat kuitenkin aina riittävässä määrässä eduskunnan tiedossa. Kun nyt jälkeinpäin syytetään sensuuria ja pimennystä ja väitetään eduskuntaa niiden avulla pidetyn tietämättömänä asiain kulusta, ei arvostelu ole oikeutettua. Ei eduskuntaa eikä koko kansaa olisi voitu viisi vuotta johtaa harhaan.

Sosialidemokraattisen puolueen kanta.

Siitä kiinteästä yhteydestä, mikä kautta aikojen on vallinnut hallituksen sosialidemokraattisten jäsenten ja puolueorganien välillä, johtuu itsestään, että jouduttuani sodan joalettua uudelleen hallitukseen pidin ohjeenani mahdollisuuksien mukaan neudattaa toiminnassani sosialidemokraattisten puolueorganien suosittelimia ohjeita. Olin koko sodan ajan eduskuntaryhmäni puheenjohtajana ja miltei joka tapauksessa, jolloin varsinaisia päätöksiä tehtiin, jouduin puheenjohtajana ne muovaile-

maan ja ryhmälle esittämään. Kun kautta elämäni olen ollut rauhansien kannattaaja ja melkein antimilitaristi - mistä ennen sotia sain paljon moitteita mm. puolustusbudjetin paisumista vastustaessani - oli minun helppo noudattaa puolueen hyväksymää, rauhaa kannattavaa yleislinjaa. Hallituksessa työskentelin sen vuoksi johdonmukaisesti tämän yleislinjan mukaisesti. Toiselta puolen on selvää, että lojaalisuus hallitusta kohtaan ja maan yleistilanne pakottivat ulospäin, vieläkin eduskuntaryhmässäkin, mahdollisimman pitkälle puolustamaan hallituksen päätöksiä niissäkin tapauksissa, joissa itse olin ollut eri kannalla. Fokoorushallitusten varjopuoliin kuuluu, että niissä on mukauduttava enemmistön kannanottoihin, muuten hallituskokoomus repeää. Hallituksessa esiintyneiden erimielisyyksien näyttäminen ulospäin, olisi etenkin sodanaikaisissa oloissa ollut erittäin vaarallista.

Siihen suuren merkitykseen nähden, mikä sosialidemokraattisen puolueen kannanotoilla sodan aikana on ollut, tulen erikseen yksityiskohtaisesti esittämään nämä kannanotot eri vaiheissa. Tässä yhteydessä selostan vain lyhyesti tärkeimmät niistä.

Sosialidemokraattisen puolueen pyrkimyksenä ennen uuden sodan puhkeamista oli koettaa ritää Suomi erillään sodasta ja välttää kaikkea konjunktuuripolitiikkaan vivahtavaa. Toukokuun 29 päivänä pidetyssä sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän kokouksessa ilmoitettiin ryhdytyn toimenpiteisiin SS-pataljoonaa tapahtuneen värväyksen lopettamiseksi. - Kesäkuun 12 päivänä eduskuntaryhmä, kuultuaan pääministerin ulkopoliittisen seloituksen, päätti ilmoittaa hallitukselle kantanaan, että Suomen on noudatettava puolueettomuuspolitiikkaa, jos Saksan ja Neuvost-

liiton välillä syntyy selkkauksia. - Kun selkkauksen verra alkoi näyttää yhä uhkaavammalta, lisääntyi levottomuus puolueen jäsen-
ten keskuudessa ja entistä ponnekkaammas esiintymistä pidettiin välttämättömänä. Tässä tarkoituksessa pidettiin juuri sodan aat-
tona, 19/6-1941, sosialidemokraattisten eri keskusjärjestöjen
edustajain kokous, jossa puolueettomuuden noudattamista ja kon-
junktuuripolitiikan välttämistä teroitettiin. Kokouksen jälkeen
sen kanta esitettiin sekä pääministerille että Tasvallan Presi-
dentille. Toimin puheenjohtajana sekä näissä eduskuntaryhmän is-
tunnoissa että viimeksi mainitussa kokouksessa ja samoin halli-
tuksen luona käyneessä lähetystössä. - Sodan puhjettua Saksen ja
Neuvostoliiton välillä ja Neuvostoliiton samanaikaisesti hyökät-
tyä Suomeen, joutui meidän kuintenkin mukaan sotaan. Sen johdos-
ta oli kanta muuttuneeseen tilanteeseen nähdä tarkistettava. Maa
oli joutunut hyökkäyksen kohteeksi ja hätätilaan. Sitä oli siis
puolustettava. Siitä ei maassa esiintynyt erimielisyyttä. Tämän
kannan puolesta äänesti eduskunta kesäkuun 25 päivänä 1941 yksi-
mielisesti ja sosialidemokraattinen ryhmä muiden mukana. Sen mu-
kaisesti tiedoitettiin sekä Sosialidemokraattisen Puolueen että
Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton puolesta heti sodan ensi-
mäisinä päivinä myöskin Englannin työväenpuolueelle ja ammatil-
liselle keskusjärjestölle samoin kuin SAK:n puolesta Yhdysvalto-
jen ammatilliselle keskusjärjestölle, että tämä uudelleen alkanut
sota on aikaisemman talvisodan jatkoa, että Suomi jälleen käy ras-
kasta puolustustaistelua, että törväki ei ole tässä suhteessa
epäröinyt, vaan taistelee maan riippumattomuuden, kansanvaltai-
sen yhteiskuntajärjestyksen ja vapauden puolesta. Tälle taiste-
lulle toivottiin näissä esilläkäsitelmissä ymmärtämyötä edellä mai-

nittujen liittolaismaiden veljesjärjestöjen taholta.

Vaikka sosialidemokraattinen puolue oli koko voimallaan tässä puolustussodassa mukana, keuhettiin sen taholla kaiken aikaa toimia rajoitettujen päämäärien hyväksi. Hyökkäystä vihollisen alueelle ei ajateltu ja etenkin pidettiin selviönä, ettei Suomen vanhojen historiallisten rajojen yli olisi mentävä. Itä-Karjalan kuume oli maassa korkealla, mutta tätä pidettiin vaarallisena seikkailuna, jota oli vastustettava. Kun armeija siitä huolimatta miehitti Itä-Karjalan pidettiin tärkeänä, että tämän selitettiin tapahtuneen yksinomaan strategisista syistä ja että lopullinen ratkaisu tämän alueen suhteen oli tapahtuva vasta sodan päätyttyä. Kuten tunnettua, ei Itä-Karjalaa koskaan liitettykään Suomeen, vaan 6/12-1941 hyväksytyn lain kautta ai-noastaan aikaisemmin menetetty alue.

Heti alusta alkaen pidettiin puolueen taholla myöskin tärkeänä, että sodan luonne Suomen osalta tuli selvästi ilmoitetuksi. Se määriteltiin nimenomaan maan vapauden ja itsenäisyyden puolustamiseksi käydyksi taisteluksi, joka oli erillinen eikä siis liittynyt suurvaltain väliseen taisteluun. Tämä sanottiin selvästi monissa puheissa heti sodan alkuvaiheessa ja myöhemmin sosialidemokraattisen puolueenuvoston kokouksen päätöslauselmassa helmikuussa 1942. Sama uudistettiin useasti myöhemmin ja helmikuussa 1943 saman elimen päätöslauselmassa lisäksi teroitettiin tämän sodan erillisyydestä johtuvan, että Suomi on vapaa päättämään sodasta irtautumisestaan milloin siihen sopiva hetki ilmaantuu ja sen vapaus ja itsenäisyys on turvattu. Tämä lausuma herätti aikanaan paljon pahaa verta ja sitä keuhittiin yleisesti porvallisissa piireissä. Myöskin Saksan taholta

saatiin sen johdosta vastaanottaa alkaisia vastalauseita.

Viimeksi mainittu lausuma otettiin päätöslauselmaan sen johdosta, että Saksan juuri edellä kärsimän Stalingradin tappion jälkeen alkoi olla selvää, ettei Saksa tule voittamaan sotaa. Siitä lähtien sosialidemokraattinen puolue myöskin ryhtyi työskentelemään sodasta irtautumisen hyväksi ja kannatti kaikkia tähän suuntaan tähtäviä yrityksiä. Olosuhteet olivat kuitenkin puolueen valtaa voimakkaammat ja toivottu "sopiva hetki" lykkääntyi myöhempiin ajankohtaan.

Rauhanneuvottelujen ollessa ratkaisuvaiheessa keväällä 1944 päätti puolueenuevosto huhtikuun 11 päivänä lausua, että Suomelle asetetut rauhanehdot ovat maallemme erittäin raskaat ja vaikeat täyttää, minkä vuoksi niitä ei sellaisinaan voida hyväksyä, mutta kehoitti hallitusta edelleenkin toimimaan siihen suuntaan, että rauhanneuvotteluja voitaisiin jatkaa.

N.s. Ribbentrop-sopimusta eduskuntaryhmä vastusti yksimielisesti. Kun vastattu kirjevakuutus oli annettu kehoitti eduskuntaryhmä hallituksessa olevia edustajiaan toistaiseksi pysymään paikoillaan.

Sosialidemokraattisen puolueen kant. on siten koko sodan ajan ollut johdonmukainen ja selvä:

ennen sodan puhkeamista varoitettiin siitä samoin kuin kaikesta konjunktuuripolitiikasta;

kun sota muuttui todellisuudeksi listuttiin tähän valttamatömyyteen ja toimittiin kaikin voimin sodan onnelliseen loppuun saattamiseksi yhteisessä rintamassa muiden kansalaispuolueiden kanssa;

pidettiin järkehtämättömästi kiinni sotamme erikoisluonteesta ja Suomen omien päämäärien tavoittelusta;

vastustettiin Suomen vanhojen rajojen ylittämistä, ja kun sodan lopputulos oli selvillä tehtiin kaikki voitava sodasta irtautumisen ja rauhantilan palauttamisen hyväksi.

Minun kantani sotaan ja rauhaan.

Nämä sosialidemokraattisten puolue-elinten kannanotot määräsivät myöskin minun toimintani yleisen suunnan. Sennukaisesti oli ohjelmanani ennen sodan alkua toimia siten, että Suomen osanotto sotaan voitaisiin mahdollisuuksien mukaan välttää ja että, jos siihen meistä riippumattomista syistä jouduttaisiin, Suomen olisi tyydyttävä vain puolustautumaan. Sodan alettua koettikin Suomen hallitus aluksi pysyä puolueettomana, mutta ennen pitkää armeija, ilmahyökkäysten voimistuessa, rupesi etenemään. Tällöin oli pyrkimyksenäni saada sodan päämäärät rajoitetuksi siten, että ne koskisivat vain menetettyjen alueiden Suomeen takaisin palauttamista. Kuten tämmöisissä tilanteissa on tavallista oli mieliala maassa kuitenkin alusta alkaen kiihkoisännällinen ja monen mielessä välikkyivät laajemmat tavoitteet. Monissa julkisissa puheissani varoitin siitä vaarasta, mikä tämmöiseen ajatustapaan sisältyi. Näitä puheita ei monissa piireissä otettu suopeasti vastaan ja sain niiden johdosta paljon julkisiaakin moitteita. Varsinkin Itä-Karjalan valtaamista ja yleensä vanhojen rajojen ylittämistä vastaan esiinnyin monissa tilaisuuksissa. Olin siinä määrin koko Itä-Karjalan retkeä vastaan, etten koko sodan aikana edes käynyt siellä, vaikka sinne lukuisat retkikunnat tekivät tutkimusmatkoja ja minuakin sinne lukuisia kertoja kutsuttiin jopa vaadittiin käymään. Valtiovarainministerin ominaisuudessaani koetin myöskin suhtautua pidättyväisesti varsin käyttöön Itä-Karjalassa. Tämä oli

kuitenkin vaikeasta kun toiminta siellä tapahtui puolustuslaitoksen toimesta ja varat otettiin puolustusmäärärahoista, jotka olivat arviomäärärahoja ja siten melkoisesti ulkopuolella kontrollin.

Tässä yhteydessä on sihetta mainita, että minä, saadkseni paremman järjestyksen puolustusmäärärahojen käytössä, esitin ke-väällä 1942, ennen valtiovarainministeriksi uudelleen ryhtymistäni, pari ehdotonta vaatimusta, joihin myöskin suostuttiin. Vaadin, että suuret sotilashankinnat ja muut suuret puolustusmäärärahat oli säännöllisessä järjestyksessä käsiteltävä valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnassa pöytäkirjan edessä. Edeltäjäni sikana ne oli ratkaistu presidentin kabinetti-istunnossa, jossa presidentin si-säksi olivat saapuvilla pääministeri, puolustusministeri, ulko-asiaiministeri sekä kenraaleja. Valtiovarainministeri ei tavalli-sesti edes osallistunut näihin istuntoihin. - Toinen vaatimukseni koski tarkkan ennakkoarvion la-timista puolustusmenoista kolmeksi kuukaudeksi eteenpäin samoin kuin tiliraporttien saamista kuukau-sittain puolustukseen käytetyistä varoista. Sitä ennen oli valtio-varainministeriössä ollut vain ylimalkainen käsitys puolustusmeno-jen suuruudesta. Näiden perannusten kautta saatiin parempi yleis-silmäys puolustusmäärärahojen käyttöön.

Monissa muissakin kysymyksissä erosi minun linjani hallituk-sen enemmistön - sallinnasta politiikasta. Niinpa pidin sitä kiih-koisluonnollista propagandaa, jota varsinkin sodan alkuaikoin har-joitettiin, maalle vaarallisena. Sitä ei esiintynyt vain sanoma-lehtikirjoittelussa ja radiolähetyksissä, jotka monessa suhteessa eksyivät oudolle tielle. Myös ulkomailla suoritettu propaganda oli yleensä maalle epäedullista. Lukuiset kirjaset ja muut julkai-sut, joita ulkomailla levitettiin, olivat laaditut Suur-Suomi hen-

gessä. Uudessa tilaisuuksissa esitin toivomuksen, että niiden lo-
vittaminen olisi lopetettava. Ennen pitkää tämä epäonnistunut työs-
kentelymuoto lopetettiin.

Kun oteneminen syksyllä 1941 oli edistynyt niin pitkälle, et-
tä myöskin sotilaallisen johdon strategiset tavoitteet näyttivät
olevan selvutetut, ryhdyin maiden hallituksessa olevien puolue-
ystävieni kanssa vaatimaan sotatoimien rajoittamista, hyökkäys-
vaiheen lopettamista j. armeijan peräosien kotiuttamista. Viimeksi-
mainittu vaatimus aiheutui muassa yhä vaikeammaksi käyneestä työ-
voimanpuutteesta. Näiden vaatimusten johdosta järjestettiin lo-
pulta 23/11-1941 yhteinen neuvottelukokous hallituksen j. päämajan
edustajain kesken. Kuten mainitun kokouksen pöytäkirja osoittaa,
esitettiin edelläolevat vaatimukset kokouksessa kaikella ponnel-
luudella. Erinaisista toimenpiteistä kokouksessa päätettiinkin,
mutta ne supistuivat sitten käytännössä verrattain vaatimattomiksi.

Sodan alkuvaiheessa, vv.1941-1942, niinkauan kuin menestys
seurasii niinhyvin Suomen kuin Saksankin osalta, ei hallituksella
ollut paljon sananvaltaa sodankäyntiin nähden. En ainakaan minä
silloin kertaakaan persoonallisesti joutunut maiden välisiin kansa-
tekemisiin. Vuoden 1943 alusta, Saksan kärsittyä ensimmäiset vaka-
vat vastoinkäymisensä Stalingradin luona, muuttui asiain käsitte-
lytapa. Helmikuussa 1943 jouduin ensi kertaa olomaan mukana pää-
majassa pidetyssä neuvottelutilaisuudessa. Tällöin tarkasteltiin
sotilaallista asemaa eri puolilta perusteellisesti ja tultiin sii-
hen tulokseen, että oli koetettava löytää tie pois sodasta. Sen
jälkeen seurasiakin useita yrityksiä yhteyden saamiseksi Neuvosto-
liiton hallitukseen. Näistä yrityksistä toistaneen selvää eri yh-
teydessä.

Näiden virallisten, hallituksen nimissä suoritettujen ponnis-

tusten rinnalla toimin jonkun verran oma-alotteisestikin saman päämäärän hyväksi. Se ei oikeastaan ollut soveltuvasta sekaantumisesta toisen virkaveljen tehtäviin, mutta asian suuren merkityksen vuoksi katsoin voivani sen tehdä. Ensimmäinen samantapainen aloite oli Englannin meriministeri Alexanderille, vanhalle ystävälleni helmikuussa 1943 lähettämäni yksityinen kirje, missä tiedustelin mahdollisuuksia palauttaa rauhantila Englannin ja Suomen välille. Tästä yrityksestä olivat tietoisia presidentti Ryti, joka kehoitti tämän kirjeen lähettämiseen, sekä lisäksi pääministeri Rangell, puolustusministeri Walden ja luulisin myöskin Suomen marsalkka Mannerheim. Kirje ei kuitenkaan johtanut muihunkin tulokseen kuin kiertotietse tuleeseen vastaukseen, jossa kirjeestä kiitettiin. - Saman vuoden kesällä yritin erään ruotsinsuomalaisen ystäväni valityksellä saada aikaan yhteyttä Neuvostoliiton hallitukseen. Tämäkään yritys ei johtanut tulokseen.

Kun myöhemmin saman vuoden kesällä saatiin ensimmäinen todellinen kosketus Neuvostoliittoon, jota sitten seurasi eräitä muita samanlaisia, tein valtionneuvoston ulkoasiainvaliokunnassa voitavani edistääkseni näiden kosketusten suotuisaan tulokseen johtamista. Missään tilaisuudessa en asettunut rauhanpyrkimyksiä vastustamaan tai torpedoimaan, vaan ehdottelin painavastoin samankaisia vastausmuotoja Suomen puolelta, jotka olisivat poistaneet esteitä. Myöskin kevään 1944 neuvotteluissa, joihin olin eduskuntaryhmää etukäteen valmistanut ja joissa toimittiin sikäli reaalisemalla pohjalla, että silloin olivat käsillä Neuvostoliiton tarkkaan määritellyt rauhanehdot, oli suhtautumiseni lopulliseen ratkaisuun osakka myönteinen.

- 25a -

Vasta kun lopulliset tinkimättömät ehdot oli joko hyväksyttävä tai hylättävä, ja ne todettiin mahdottomiksi täyttää, astuin niiden hyväksymistä vastustamaan. V. 1944 aikana, sen jälkeen kun viralliset neuvottelut olivat katkenneet, tein vielä pari yksityistä yritystä neuvottelujen aikaansaamiseksi. Nämäkin yritykset valuiivat kuitenkin hikkuun.

/jatk. siv 26/

Vuoden 1944 kesäkuun nk. rann hyökkäyksen aikana puuhasin jon-
neikkaasti uuden hallituksen aikaansaamista, jolle mahdollisesti
olisi ollut helpompi aikaansaada rauha. Tämän yrityksen teki ulko-
ministeri v. Ribbentropin yllätyksellinen maahan saapuminen tyhjäksi.

Kaiken tämän esitettyäni tekee mieli kysyä, voiko hallituksen
valtiovarainministeri varsinaisen toimintansa ulkopuolella olevalla
ulkopolitiikan alalla tehdä enemmän tai tehokkaammin vaikuttaa rau-
haan pyrittäessä.

Kun en pyrkimyksilleni saanut riittävästi tukea jouduin monasti
harkitsemaan, oliko minun jatkettava hallituksessa mukanaoloa vai
eroamalla siitä vedettävä johtopäätökset asenteestani. Jalkeenpain
asia. ajatellen ero ehkä tuntuu loogilliseltä. Silloisissa oloissa
se olisi kuitenkin ollut varallinen asel. Se olisi arvattavasti
johtanut hallituksen hajoamiseen keskellä sotaa siitä johtuvine seu-
rauksineen. Kun asiasta joskus oli sosialidemokraattisessa eduskun-
taryhmässä puhetta asettuivat ryhmän jäsenet eroa vastustamaan. Ker-
ran tarjouduin ulkopoliittisista syistä eroamaan, kun Neuvostoliit-
on Tukholmassa oleva lähettiläs, rva. Collontay, tiedonannossaan
mainitsi minun olevan ikäänkuin punainen vaate Moskovan hallituksen
silmissä ja siten vaikeuttavan rauhaan pääsyä. Tämä tarjous kuitenkin
yksimielisesti torjuttiin hallituksen ulkopoliittisliikunnan jäsenten
taholta. - Pari muutakin kertaa oli eroni lähellä oman hallinnon-
haaraani kuuluvien kysymysten johdosta. Ensi kerralla jouduin risti-
riitaan eduskunnan kanssa syksyllä 1942 eräessä verotuskysymyksessä,
jossa eduskunta ei ollut taipuvainen hyväksymään esittämäni, minun
mielestäni välttämätöntä raha-asiainohjelmakohtaa. Siinä kerralla asia
sivuutettiin kompromissilla. Toisella kerralla jätin kesäkuun 10 päu-
vänä 1943 jo pääministerille eronpyyntöni, kun hallitus vastustuk-

sestani huolimatta rohkeasti lisäsi menoja tukipalkkioiden korottamiseen samalla hyväksymättä esittämäni ehdotusta vastaavansuuruisien tulojen hankkimiseksi. Kun hallitus heti senjälkeen tarkisti päätöksensä, poistui tamakin eronaihe. Eronpyyntöni ennätettiin tällöin kuitenkin toittotta Ruotsiinkin, jossa se tulkittiin pakonaikeeksi muuttuneen ulkopoliittisen tilanteen johdosta.

Rauhantiellä esiintyneet vaikeudet.

Herra Linkomiehen hallitus muodostettiin nimenomaan siinä mielessä, että sen oli pyrittävä aikaansaamaan rauha. Tämä pyrkimys oli myöskin leimauttava sen toiminnalle. Tässä tehtävässään se ei kuitenkaan onnistunut. Siitä sitä on jälkeempain arvosteltu ja siitä meitä täälläolevia nyt myös syytetään. Asiaanvaikuttavaa on senvuoksi tarkastella, mistä tämä epäonnistuminen johtui. Syytekirjelmässä tämä on yritetty todeta väittämällä, "että hallituksen toiminnalle on ollut luonteenomaista, ettei se ole pyrkinyt aktiivisiin aloitteisiin sodasta irtautumiseksi tulk. että se on jättänyt tarjotut keskustelu- ja neuvottelutilaisuudet hyväksikäyttämättä tai suhtautunut niihin muuten passiivisesti." Esittämällä asia näin yksinkertaisena yhtyy syytekirjelmä yleiseen käsitykseen, että sodasta irtautuminen ja rauhantilan palauttaminen maailmansodan vielä jatkuessa olisi ollut helppo ja yksinkertainen asia, jossa olisi tarvittu vain hitunen hyvää tahtoa.

Näin yksinkertainen ei tehtävä kuitenkaan ollut; siihen kytkeytyi päinvastoin suuri määrä vaikeuksia. Näitä vaikeuksia sain omakohtaisesti kokea jo talvisodan aikana rauhaan pyrittäessä. Ensimmäisenä vaikeutena oli silloin kukaan nytkin yhteyden aikaansaaminen vastapuoleen, joka pitkään aikaan ei ollut halukas asiasta edes keskustelemaan. Senkin jälkeen meiltä vain tiedusteltiin meidän eh-

tojamme, jotka kerran toisensa jälkeen selitettiin epätyydyttäväksi. Myöskin sisäpoliittiset vaikeudet olivat silloin suuret, sillä ei ollut helppo saada ihmisiä vakuutetuksi raskaiden rauhan-
ehtojen hyväksymisen välttämättömyydestä.

Nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa olivat vaikeudet vieläkin suuremmat. Tilannehan oli paljon monimutkaisempi. On yksinkertainen asia aloittaa sota, mutta sen päättäminen on vaikea ellei armeijaa ole lyöty, jolloin täytyy ottaa vastaan minkälainen rauha tahansa.

Nähdäkseni olivat pääsääntöisimmät vaikeudet rauhan pyrittäessä seuraavat:

1) Saksalaisia sotavoimia oli maassa. Niinkauan kuin Saksa oli voimissaan ja eteni Neuvostoliittoa vastaan käymässään sodassa, ei ollut reaalisia mahdollisuuksia tehdä rauhaa, ei ainakaan ilman jonkinlaista sovinnossa tapahtuvaa järjestelyä Saksan kanssa. Että Saksa ei ollut halukas suosiolla tapahtuvaan järjestykseen kävi selvästi ilmi. Minä kun Suomen taholla tehtiin vakavampia yrityksiä rauhankeskustelujen aikaansaamiseksi sekantui Saksassa jyrkästi asiaan. Näin tapahtui Yhdysvaltain tarjouksen yhteydessä keväällä 1943 ja samoin kesäkuussa 1944 Ribbentropin matkan muodossa.

Jos tästä huolimatta ennenaikaisesti olisi alettu rauhanneuvottelut oli odotettavissa, että Saksa väkivalloin asettuu ne estämään. Siinä tapauksessa Suomi olisi edelleen pysynyt sodassa mukana ja ainoastaan vaihtanut siinä puolta. Minkälaisen hävityksen alaiseksi maa siinä tapauksessa olisi joutunut siitä antaa aavistuksen se kohtalo, minä alaiseksi Italia joutui täten menetellessään. Saksalaisten perinpohjainen hävitystyö Lapissa on meille itsellemme antanut siitä jälkeenpäin havainto-opetusta.

2) Kun Suomi oli joka taholta saarrettuna olinne taloudellisesti riippuvaisia Saksasta. Ulkomaankaupastamme yli 80 prosenttia tapahtui Saksan tai siitä riippuvien maiden, kuten esim. Tanskan kanssa. Villien katkaiseminen Saksaan merkitsi samalla miltei kaikkien ulospäin suuntautuvien kaupallisten yhteyksien katkaisemista. Mitä tämä olisi merkinnyt maamme huollolle, ei vain elintarpeiden saannille vaan kaikelle muullekin tuonnille, on selviö. Kun Saksa toisinaan harjoittaakseen painostusta joksikin ajaksi keskeytti viljanlähetykset joutui Suomi väkiseen pulaan.

3) Vapaehtoisesti rauhaa ei tehdä mille ehdoilla tahansa. Taivoitteena on oleva edullinen rauha. Tarjolla olevat rauhanehdot olivat kaikkea muuta kuin edulliset. Alusta alkaen kuului Neuvostoliiton ehtoihin vuoden 1940 raja. Niinkauan kuin sotilaalliset asemat kestivät ei tämmöistä ehtoa olisi maassamme hyväksytty. Jos hallitus olisi puoltanut niiden hyväksymistä ei se olisi pystynyt hoitamaan sisäpoliittista tilannetta. Vallankaappauksen vaara saksalaisten tukemana oli myöskin otettava huomioon. Unkarin samanaikaiset tapahtumat olivat tässä suhteessa varoittavana esimerkkinä.

Ei edes hallituksessa ollut mahdollisuutta saada enemmistöä, joka olisi hyväksynyt rauhanteon tällä pohjalla. Eduskunnassa valitsevalle mielialalle kuvaavaa on, että vielä syyskuussa 1944 läänesti nelisenkymmentä edustaja silloisia rauhanehtoja vastaan.

Rauhanoffensiivin tiellä oli siten monia esteitä ja vaikeuksia. Ennenkaikkea vastapuoli, Saksa ja kotirintaman mielialat oli otettava huomioon. Oli pakko edetä tällä tiellä varovasti ja tunnustelevasti.

Kaikista näistä vaikeuksista ja tiellä olevista esteistä huolimatta jatkoi hallitus ponnistuksiaan päämäärän saavuttamiseksi

niin pian kuin yhteys Neuvostoliittoon oli saatu aikaan. Vasta helmikuun lopussa 1944 saatiin ensi kerran tietää Neuvostoliiton täydelliset rauhanehdot. Nämä ehdot olivat erittäin ankarat ja osa ehdoista oli hyväksyttävä otukäteen tietämättä mitä kaikkea niiden taakse liittyi. Näitä ehtoja ei pidetty mahdollisena täyttää. Ylin sodanjohto selitti saksalaisten internoimisen tai vaihtoehtoisesti heidän maasta karkoittamisensa lyhyen määräjän kuluessa mahdottomaksi. Taloudelliset neuvonantajat taas todistelivat vaaditun sotakorvauksen suuruuden, 600 milj.dollaria, ylittävän meidän voimamme. Nämä ehdot hylkäsi eduskunta yksimielisesti. Olen edelleenkin vakuutettu siitä, että Suomi ei olisi pystynyt näitä ehtoja täyttämään. Talousmiehenä tiedän, että yksin 600 milj.dollarin suuruisen korvauksen täyttämisen olisi ollut Suomelle täysin ylivoimainen. Uskallan ennustaa, ettei meidän me jatkuvasti pysty täyttämään edes nykyistä puolta pienempää sitoumustaan tai, jos se sitä yrittää, tulee se sortamaan meidät taloudelliseen kurjuuteen.

Kun näistä kevään 1944 ehdoista keskusteltiin on yhä edelleen viitattu siihen mahdollisuuteen, että näihin ehtoihin olisi voitu saada lievennyksiä, on syytä hiukan kosketella tätäkin puolta asiasta.

Lievennysmahdollisuuksista puhuttiin Ruotsissa jo ennen herrojen Paasikiven ja Enckellin Moskovan matkaa ja tätä käsitystä levitti myöskin Neuvostoliiton Tukholman Lähettiläs Kollonty. Moskovaan käynti osoitti kuitenkin nämä toiveet turhiksi. Ehtoihin ei saatu minkäänlaisia lievennyksiä, päinvastoin selitettiin, siellä kuten aikaisemmin käydyssä kirjallisessa mielipiteiden vaihdossa, niiden olevan vähimmäiset ja perusehdot. Yhteiskirjelmässä esitetty väite, että neuvottelijoille ei edes annettu

valtuuksia esittää vastachdotuksia, ei pidä paikkansa. Neuvottelijoidella oli täydellisesti tiedossa, n Suomen hallituksen kanta. kaikkiiin ehtoihin nahden j. heillä oli myös mahdollisuus esittää senmukaisia vastachdotuksia. Se mitä heiltä puuttui oli valtuus lopullisen sopimuksen tekoon, mikä olisi ollut hallituksen j. eduskunnan asia. Vastachdotuksia he Moskovaassa esittivatkin, mutta niitä ei h-luttu ottaa huomioon.

Viimeinen yritys rauhan aikaansaamiseksi tehtiin vuoden 1944 kesäkuun suuren offensiivin iken. ilmoittamalla Suomen edelleen olevan halukkaan irtautumaan sodasta j. katkaisemaan suhteensa Saksaan. Vastaukseksi saatiin vastaus, että Suomen oli kirjallisesti ilmoitettava antautuvansa, mikä merkitsi ehdotonta antautumista. Kun Saksa tässäkin tilaisuudessa sikaantui asiaan vaatiien sotilasallisen avun ehton sotilasliiton hyväksymistä, oli tuloksena tunnettu Ribbentrop-sopimus. Minun ehdotukseni Ribbentrop-sopimuksen hylkäämisestä ja neuvottelujen jatkamisesta Neuvostoliiton kanssa antautumisen lähemmistä ehdoista ei saanut kannatusta. Tämän jälkeen jain eduskunta-ryhman kehoituksesta hallitukseen yksinomaisessa tarkoituksessa saada mao mahdollisimman pian vapautetuksi Ribbentrop-sopimuksesta. Tämä oli mahdollista vain presidentin ja hallituksen eron kautta, mikä ennenpitkää saatiin aikaan. Tarmokkaasti työskentelin tämän päämäärän hyväksi.

Oppositio.

Rauhantiellä esiintyneistä vaikeuksista puhuttaessa ei sovi sivuuttaa sitä vaikeutta, jonka aiheutti - niin oudolta kuin se kuulostaakin - maassa toiminut n.s. rauhanoppositio. Tämän eri puo-

lueisiin kuuluneiden henkilöiden muodostaman ryhmäkunnan kiitetävänä tarkoituksena oli ajaa rauhenasiaa, mutta sen toimintatavat olivat sellaiset, että siitä todellisuudessa muodostui häiritsevä tekijä todellisille rauhanpyrkimyksille.

Tämä oppositio lähti toiminnassaan siitä väärästä käsityksestä, että hallitus vastusti rauhan tarkoittavia pyrkimyksiä eikä senvuoksi etsinyt yhteistoimintaa sen kanssa. Se painvastoin ryhtyi jyrkästi arvostelemaan hallitusta sen mukaan osoittamasta passiivisuudesta tässä asiassa. Se ei kiinnittänyt mitään huomiota tässä kysymyksessä esiintyviin realiteetteihin, vaan toimi yksinomaan tunnepohjalla. Se luuli palvelevansa asiaansa parhaiten musta maille, omaa maataan ja sen toimivia henkilöitä sekä horjuttamalla maiden auktoriteettia. Kotona levitettiin paniikkiäitiäisiä ja ulos levitettiin maata vehingoittavia sensatiouutisia. Vastapuolen annettiin selvästi ymmärtää, että laajat kansalaispiirit maassa olivat valmiit tekemään rauhan millä ehdoilla hyvänsä. Opposition ansioksi saanee suuressa määrässä laskea sen, että rauhanehdot lopuksi muodostuivat niin onkariksi kuin ne muodostuivat.

Traagillisin puoli asiassa on, ettei tämä oppositio lopultaakaan voinut mitään vaikuttaa rauhan aikaansaamiseen. Sen taholla puhuttiin, mutta ei kyetty toimimaan. Rauhantunnustelut jäivät koko ajan hallituksen hoidettaviksi kuten luonnollista olikin. Aivan ansiotta tämä oppositio nyt jälkeempään pyrkii saamaan itselleen samanlaisia kunniakehää kuin miehitystyössä maissa sodan aikana toimineet vastarintapuolueet.

Syytteen tarkastelu.

Kun Herra Mäkelänselä ei ole syytekirjoituksessaan lähemmin kehittänyt syytettään minua vastaan vain tällä kertaa rajoittua varsin lyhyesti koskettolemaan osuuttani siinä mainittuihin tapahtumavaiheisiin. Perusteellisemmasta käsittelystä vapauttaa minut sekin, että olen luovuttanut jutun kuulustelijalle vuosina 1943-1944, siis rauhaan pyrkimysvaiheessa, tekemäni muistiinpanot, jotka arvattavasti ovat Sotusyyllisyysoikeuden käytettävänä. Niistä selviää minun osuuteni erikoisesti näinä vuosina esiintyneisiin kysymyksiin.

Tammikuuta aineiston ei minulla valitettavasti ole käytettävissä sodan alkuvaiheista, lukuunottamatta niitä päätöksiä, joita sosialidemokraattisen puolueen eri elimet kivan ennen sota ja sen aikana ovat tehneet ja jotka viitoittivat minun toimintani. Niiden lisäksi pyydän saada lyhyesti kosketella vuoden 1941 kesän ja sykeän tapahtumia, sikäli kuin ne koskivat suhteitamme Englantiin ja niiden kehittymistä sodan julistukseksi viimeksi mainitun maan tuolta.

Hallituksella oli alussa vakava aikomus säilyttää suhteot Englantiin entisellään ja pyrkäytyä puolueottomana tähän maahan nähden, kuten käy ilmi myös englantilaisten valtiomiesten silloin antamista tunnustavista lausunnoista. Tässä aikomuksessa ei kuitenkaan onnistuttu, vaan joutui ~~maamme~~ jo sodan alkuvaiheessa katkaisemaan diplomaattiset suhteensa Englantiin. Tämä tapahtui lähinnä Saksan vaatimuksesta. Vaatimukseen yhtyi myöskin päämaja perustelle sitä sillä, että Englannin takainen lahetystö lähetti Neuvostoliitolle tärkeitä sotilaallisia tietoja, jotka maksoivat suomalaisten sotilaitten verta. Minun ja muiden hallituksen sosialidemokraattisten jäsenten esittämän kannan mukaisesti olisi tämä vaatimus ollut tyydytettävä sikäli, että lahetystöä olisi huomattavasti supistettu leikkaamalla siitä pois sotilaallinen, kaupallinen ja konsuli-edustus, jotka silloisissa oloissa olivat käyneet tarpeettomiksi. Vaikka Tasavallan Presidentin päätös ~~löpöttiä kättä kättä kättä~~ oikeuttikin ulkoministerin menemään pitomalle, aina välien katkaisemiseen suakka jäi hallituksen jäsenille kuitonkin se kasitys, ettei näin pitkälle tulisi menemään. Maiden viikkojen ~~raportteista ja suhteista käy ilmi, että ulkoministeri Witting oli vaatukainen~~

valien tyydyttävään katkaisemiseen. Jokapäiväinen painostus Saksaan taholta ~~ant~~ hant sen kuitenkin viimein tekemään. Tätä valien rikkoutumista valitettiin meidän yleistä eikä vähemmän sosialidemokraattisen puolueen taholla. Moillahan ei ollut mitään selvittämättömiä asioita Englannin kanssa.

Englannin sodanjulistus joulukuusea kuukauden annottiin ilmeisesti onnottoman väärinkäsityksen johdosta. Englannin ensimmäinen nootti syyskuun 29 päivänä, jossa lausuttiin toivomus diplomaattisten suhteiden palauttamisesta, mutta asetettiin sen ehdoksi suomalaisten joukkojen vetäminen tukaisin v:n 1939 rajan takso, ei silloisissa oloissa voinut johtaa mihinkään tuloksiin, varsinkin kun diplomaattisia suhteita vaaditussakaan tapauksessa ei luvattu palauttaa niin kauan kuin saksalaisia joukkoja oli maassa. Julkimisessa nootissa, joka saapui tänne 28/11-1941, ei esitetty näin pitkälle meneviä vaatimuksia. Siinä tyydyttiin vaatimaan, että Suomen oli 5/12-1941 monnessa luovuttava kaikesta aktiivisesta osanotosta vihollisuuksiin Neuvostoliittoa vastaan, koska muussa tapauksessa Englannilla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin julistaa sota Suomelle. Se oli siis ultimatum luonteinen. Tämä nootti otettiin täällä varsin vakavasti huomioon. Se saapui aikaisemmin mainitun, 28/11-1941 pidetyn hallituksen jäsenten ja päämajan edustajain yhteisen kokouksen paraillaan kestäessä ja siihen kiinnitettiin jo kokouksen varrella huomiota. Mm. minä sen tultua lue-tukei lausuin toivomuksen, että sotatoimet heti keskeytettäisiin eikä tunkeudout-taisi pitemmälle Itä-Karjalaan, jolloin noottiin voitaisiin vastata täysin myönte-täisesti. Tässä hengessä laadittiinkin hallituksen vastaus, jossa ilmoitettiin, että Suomen armeija ei ole kaukana strategisten päämääriensä saavuttamisesta. Ylipäällikkö oli nimittäin ilmoittanut mainitussa kokouksessa, että hänen lo-pullinen päämääränsä, Karhumäen valtaus, tulisi tapahtumaan uivan lähipäivinä. On syytä mainita, että kysymyksessä olevasta Englannin nootista ilmoitettiin eduskunnalle pääministeri Rangollin puheessa 29/11-1941 ja että siihen tällöin eduskuntakeskustelussa kiinnitettiin huomiota. Hallituksen vastausluonnoksesta n neuvoteltiin, tietäkseni myöskin eduskunnan ulkomaalaisvaliokunnan kanssa.

Hallituksen vastausta laadittaessa oli Englannin lahetettämän nootin lisäksi ainakin eräiden hallituksen jäsenten tiedossa pari muuta tärkeätä asiakirjaa. Toinen niistä oli Englannin silloisen pääministeri Churchillin kirje Ylipäällikkö Manerheimille 30/11-1941, jossa tiedotettiin, ettei Suomen ollut tarpeellista edes antaa mitään julkista ilmoitusta sotatoimien lopettamisesta, vaan että pelkkä pysähtyminen silloisille rintamalinjoille olisi hänelle riittävä. Ellei näin tapahtuisi, mainittiin kirjeessä, olisi Englannin lojaalisuudestaan liittolaistaan Neuvostoliittoa kohtaan pakko julistaa sota Suomelle. - Toinen tarkoitamani asiakirja oli meille toimitettu jäljennös Englannin konservatiivisen parlamenttiryhmän kokouksesta, jossa esiintyi sama kanta kuin pääministeri Churchillin kirjeessä samalla kun siinä ilmaistiin suuri haluttomuus julistaa sota Suomelle. Kaikkien näiden tietojen ja lisäksi hallituksen nootin sisällön perusteella olin varma, ettei mitään sodanjulistusta tulisi seuraamaan ja vakuutinkin sitä kaikille, jotka asiaa minulta levottomina tiedustelivat. Sodanjulistus kuitenkin seurasi. Vaikuttiko siihen Ylipäällikön vastauskirjeen sanamuoto, josta hallituksella ei ollut tietoa ja joka oli jyrkempi kuin hallituksen vastaus, vai jokin muu syy, ei ole minun arvosteltavissani.

Englannin sodanjulistus annettiin 6/12-1941. Samana päivänä vallattiin Karhumäki, joka oli päämajan taholta ilmoitettu äärimmäiseksi etenemiskohdaksi ja jota pitemmälle ei myöskään myöhemmin missään vaiheessa edetty. Jos tämä olisi tapahtunut päivää aikaisemmin tai jos Englannin sodanjulistus olisi jäänyt päivää myöhemmäksi, olisi tämä ikävä tapahtuma ehkä voitu välttää. Kaikki riippui siis onnettomista sattumista, joita ei ilmeisesti voitu

etukäteen ottaa huomioon. Eri asia on sitten, kuinka kauan tätä sodanjulistusta olisi voitu välttää. Neuvostoliiton taholta sitä pidettiin välttämättömänä ja painostus Englantia kohtaan oli siitä taholta voimakas.

Kun syytekirjelmässä on myös kosketeltu vuoden 1941 syksyn kuluessa Englannin ja Yhdysvaltain hallitusten taholta tehtyjä esityksiä rauhankeskustelujen aloittamisesta, on syytä tämän johdosta vain huomauttaa, että käsitykseni mukaan eivät nämä esitykset olleet tarkoitettuja miksikään rauhantarjouksiksi. Rauhan aikaansaamiseen silloisissa oloissa, Saksan periaillaan voitokkaasti hyökätessä, ei myöskään olisi ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia saattamatta maata kokonaisuudessaan sotanäyttämöksi.

Julkiset puheeni ja antamani haastattelut.

Ainoa asia, jota Herra Oikeuskansleri syytekirjelmässään ja siihen liittyvissä asiakirjoissa minuun kohdistuvana lähemmin on käsitellyt, ovat minun sodan aikana pitämäni julkiset puheet, joita Herra Oikeuskansleri siitä päättäen on pitänyt ainoina tai ainakin tärkeimpinä osoituksina minun syyllisyydestäni rauhan estämiseen. On avoimesti sanottava, etten ole voinut olla hämmästynyt tästä syytteen osaa. Sen olen voinut ymmärtää, että poliittiset vastustajani ja eri karvaiset nalkuttelijat ovat näitä puheita jo vuosikausia vatvoneet ja niillä koettaneet nostattaa mielialaa minua vastaan. Mutta että ne täysin vakavassa mielessä ja näin vakavan asian yhteydessä otetaan syytteen aineksiksi herättää ihmetystä. Nähtävästi Herra Oikeuskanslerilla on ollut se tunne, ettei hän ole löytänyt minua vastaan mitään, minkä perusteella minut voitaisiin tuomita, minkä vuoksi hän on ollut pakotettu haravoi-

maan kokoon jotakin, millä peittää syytteen ontoutta.

Kun nämä puheet joka tapauksessa ovat tulleet asiakirjoihin on kai niihin myös suhtauduttava asian vaatimalla vakavuudella ja selvitettävä kysymystä niidenkin kohdalta.

Mitä tähän osaan syytteestä tulee, haluan sen johdosta esittää seuraavat huomautukset:

1) Jos jonkin puhujan ajatuksista aikoo antaa luotettavan kuvan on tärkeätä, että puhe esitetään kokonaisuudessaan j. joka tapauksessa, että se esitetään puhujan omilla sanoilla. Minulla oli vain harvoin aikaa etukäteen kirjoittaa puheitani, joten useimmat niistä olivat joko aivan vapaasti tai lyhytten muistiinpanojen varassa esitettyjä. Syytekirjelmään liitetyistä näytteistä on osa vain mielivaltaisia otteita niistä ja toiset lyhyitä lehtien toimitusten laastimia selostuksia, jolloin puhujan todellinen ajatus ei ole tullut esiin. Osa selostuksista on suorastaan vääristeltyjä. - Haastatteluista taasen ei vakiintuneen sanomalehtimiestävän mukaan vastaa haastattelun antaja, ellei hän ole itse haastattelua kirjoittanut tai sitten sitä sananmukaisesti hyväksynyt. Niistä vastaa haastattelun kirjoittaja.

Samoista puheista, joista Herra Oikeuskansleri on esittänyt otteita, voisin koota aivan toisenlaisia näytteitä, kuin Herra Oikeuskansleri on saanut käytettäväkseen.

Herkkillistä muuten on, että Herra Oikeuskanslerin kokoelmaan on päässyt mukaan sellainenkin näyte kuin Wienissä 25/9-1941 pitämäni pöytäpuhe, jonka jo monasti olen julkisuudessa j. viimeksi kuulustelussakin oikaissut, tai Daily Telegraphissa julkaistu haastattelu, jonka aikanaan heti tuoreeltaan olen peruuttanut lähettäen ulkoministeriön välityksellä peruutuksen myöskin ulkomaisen lehdistöjemme tietoon.

2) Mitä puheitteni sisältöön tullee arvelen jokaisen ennakkoluulottoman arvostelijan voivan antaa niistä sen todistukseen, että ne olivat täysin isänmaallisia, maan ja kansalaisten vapautta tehostavia. Myöskin kansanvallan vahvistamisen merkitystä niissä kaikissa korostettiin. Miltei jokaiseen puheeseeni sisältyi sen lisäksi vakava toivomus pikaiseen rauhan pääsemisestä maamme itsenäisyyttä ja kansanvaltaista vapautta turvaavilla ehdoilla. Ne pidettiin ankaran sodan aikana ja niiden tarkoituksena oli ylläpitää luottamusta ja yksimielisyyttä kansan syvien rivien keskuudessa. Missään niistä ei hakemallakaan voi löytää ainoatakaan lausetta, mikä viittaisi sotakiikkeen lietsomiseen tai valtaushaluun. En myöskään koskaan lausunut sanaakaan muista valtakunnista kuin siitä, jonka kanssa olimme sodassa. Ettei niissä sodan aikana voitu kehua vihollista eikä myöskään vaatia pikaista rauhantekoa tai aseista luopumista, pitäisi olla selvää.

Jos sodan aikana pitämäni puheita tarkastelee niitä lähemmin eritellen, voi niissä havaita kaksi aivan erilaista ryhmää. Toisen muodostavat ne puheet, jotka pidettiin vuosina 1941-1942, jolloin ei vielä ollut minkäänlaista mahdollisuutta irtautua sodasta ja päästä rauhaan. Silloinhan oli, ei vain meillä, vaan kaikkialla maailmassa yleisenä käsityksenä, että Neuvostoliiton luhistuminen oli lyhyen ajan kysymys. Meille tiedoitettiin useitten ulkovaltojen diplomaattien ja arvovaltiesten sotilashenkilöiden taholta tähän suuntaan käyviä lausuntoja. - Toiseen ryhmään kuuluvat vuosina 1943-1944 pidetyt puheet. Silloin oli jo selvää, että sotaonni oli kääntynyt ja että alkoi olla realisia rauhan mahdollisuuksia. Tästä johtui, että puheisiini ilmestyi yhä enemmän viittauksia lähenevästä rauhasta. Siitä on selvimpänä esimerkkinä Herra Oikeuskanslerinkin kokoelmaan eksynyt puhe 24/9-1943, joka saavutti koko

maan sanomalehdistön taholla täyden kannatuksen. Puhoot olivat siten kulloinkin vallitsevan tilanteen mukaisia. Muunlaisia puhoita ei vastuunalaisessa asemassa oleva poliitikko voikaan pitää.

3) Aivan eri asemassa olivat ne tilaisuuudet, jolloin jouduin esiintymään oduekuntaryhmissä, puoluepuolestossa tai muissa pienempien piirien muodostamissa luottamuksellisissa keskusteluissa tilanneselostusta antamassa. Nämä puhoot ovat kaikki tällöin joko pikakirjoituksella muistiinpantuina tai pöytäkirjoissa tarkkaan selostettuina. - Kunpa kaikki muutkin voisivat yhtä tarkkaan tehdä tilia joka sanastaan sodan aikana. - Ne ovat täysin objektiivisia ja kunkin hetken tilannetta totuudenmukaisesti kuvaavia. Ne pidettiin paottavissa puolue-elimissä eikä kansankokouksissa, jissa voi vain yleispiirteisesti käsitellä päivän kysymyksiä. Niissäkään ei kuitenkaan ollut mahdollista esittää sisimpia ajatuksiaan, koska suljetuimmistakin neuvotteluista "vuoti" tietoja.

Aikomukseni oli puolustustarkoituksessa liittää näitä antamiani selostuksia oikeuden pöytäkirjaan. Tämän vuoksi on Herrä O'keuskansleri minulta saastanyt esittämällä tällä viikolla oikeudelle useita niistä. Olon tästä hänen puolustusasianajajakseni ryhtymisestä suuresti kiitollinen. Käsittelemätöntä on vain millä tavalla ne voisivat tukea syytettä. Jos Herrä O'keuskanslerilla on jatkuvaa kiinnostusta niistä, voin hankkia ne kaikki hänen käytettäväkseen.

4) Sattui oikean mittapuun tällantapaisten puhoiden arvostelomisessa on syytä suorittaa joitakin vertailuja muihin vastaanvanlaisiin esiintymisiin. On suorastaan virkistävää lukea eräiden nykyhetken suurten valtiomiesten puhoita maarattyna ajankohtina. Muistettaneen hyvin millä perinpohjaisuudella esim. horra Molotov aikanaan ruoski Englannin ja Yhdysval-

tain "plutokraatteja", vaikkei hänen maansa ollut sodassakaan näitä maita vastaan, ja sillä purevalla ivalla herra Churchill vuorostaan käsitteli venäläistä järjestelmää ja Neuvostoliiton pyrkimyksiä. Eikä herra Hitlerkään suinkaan säästänyt sanojaan Neuvostoliitosta tai Englannista puhuessaan. Näin puheet eivät kuitenkaan estäneet sanottuja herroja toisissa oloissa liittoutumasta perin pohjin tuomitsemaan valtakunnan kanssa. Se osoittaa, että puheet määrättyissä oloissa kuuluvat propagandusotaan, että ne ovat päivän perheasia, joita esitetään kunkin hetken tarpeen mukaan. Kun tilanne muuttuu eivät ne ole esteenä politiikan täydelliseen muutokseen ja samat henkilöt voivat tällöin olla mukana muuttuneessa tilanteessa sitä toteuttamassa.

Tässä yhteydessä on ehkä liian vaativasta kiinnittää huomiota siihen propagandaan, jota sekä viralliselta että epäviralliselta taholta Neuvostoliitosta käsin koko sodan ajan harjoitettiin meidän matamme kohtaan. Neuvostoliiton radio ja sanomalehdot sisälsivät päivittäin Suomen kansalaisiin kohdistettua yllytystä. Niissä kehoitettiin talonpoikia olomaan luovuttamatta elintarpeita, kansalaisia kieltäytymään veronmaksusta, sotilaita heittämään aseensa j.n.e. lopumattomiin. Sen lisäksi niissä oli mitä hirvittävimpiä juttuja Taseuvaltamme Presidentistä, maan hallituksesta ja sen yksityisistä jäsenistä. Tietysti minä, joka on nauttinut erikoista kunnioitusta Neuvostoliiton taholta, olin jatkuvasti tämän propagandan hampaissa. Näistä propagandalähetyksistä saiei kokoon suuren kauniin kukkavihkosen. Oli tärkeätä, että tätä yllytystä vastaan Suomenkin puolesta esiinnyttiin puhcissa ja kirjoituksissa.

5) Toisonkin vertailukohdan pyydän saada esittää.

Syytekirjelmasta voi helposti saada sen käsityksen, että minä olisin ollut jokin yksinäinen häni esiintyjien kuorossa. Niin oi kuitenkin ollut asianlaita. Sodan aikana pidettiin paljon puheita ja kirjoitettiin vielä enemmän artikkeleita, jotka kaikki käsittelivät samaa asiaa - sotaa ja rau-

haa ja sodan päämääriä. Olisi terveellistä vetää ne kaikki päivänvaloon ei kalli kuin niitä on aikanaan julkaistu, mutta siitä tulisi liian suuri urakka. Tyydyn sen vuoksi vain esittämään eräiden semmoisten miesten puheita ja kirjoituksia, jotka nykyään ovat pinnalla ja vallassa ja määräävät maan kohtaloista. Hoidän joukossaan on nykyisen hallituksen jäseniä, eduskunnan luottamusmiehiä y.m. nykyisin kolpauvia "uusia kasvoja". Jopa osa heistä löydetään syyttäjän tukana maraamassa, koita tässä oikeudenkäynnissä on pantava syytöoseen. Niissä puheissa tapaa kauas tahtäviä valtausaikkeitä ja suunnitelmia Suur-Suomen luomiseksi. Itä-Karjalan Suomeen liittaminen oli useiden lompi aiheena. Niissä puhuttiin tosisotaissessa hongossa ja valtausinnocituksen kohottamisen mielössä. Niistä ei kuitenkaan ole ketaän syytöoseen pantu. Ei kai kuitenkaan jotakin puhetta tee moittoenaleiseksi se kuka sen pitää, vaan se mitä puhe sisältää.

6) Kun syytökirjelmässä mainitaan, että "naidon puhoiden aikaansaaman vaikutukseen hallitus vuorataan on porustanut tärkeät ratkaisunsa" on esitetty vaite, jonka mahdottomuus heti pistää silmän. Tällä väitteellä Herra O'kouskansleri ilmeisesti on yrittänyt kytkeä nämä puheet sotasyylisyysslain määräyksiin teoietä, joilla on ollut ratkaiseva vaikutus rauhan estamisessä. Tämä on lievinmin sancon nurkkajuristeriaa. En ole pitänyt näitä puheitani hal-

litukseen jäsenenä ja vielä vähemmän hallituksen valtuuttamana, vaan yksityisenä kansalaisena. Tärkeitä ratkaisuja ei myöskään suoriteta tämāntapaisilla kansankokouksissa pidetyillä puheilla. Ne suoritetaan maan hallitukseessa tai oduskunnassa tehdyillä päätöksillä sekä eduskunnassa esitetyillä hallituksen tiedonannoilla ja niihin annetuilla vastauksilla.

7) Saadaksen suurempaa painoa lainaamiensa puheidon otteiden vaikutuksilla Herra O'kouskansleri mainitsee, että olen ne pitänyt "tunnustettuna työvāenjohtajana". Siinä esiintyy porvarillisissa piireissä yleinen käditys, että yksi mies voisi kuljettaa /jatk.siv. 42/

työväkeä haluamillaan raiteilla. Meämme työväki oli kokonaisuudessaan halukas rauhalliseen välien selvittelyyn eikä sitä tästä kannastaan olisi millään puheilla sanunut horjutetuksi.

Johtajan asemaa ei minulla myöskään virallisesti ole ollut. Sosialidemokraattisen puolueen sääntöjen mukaan määrää puolueen politiikan suunnan ja vastaa siitä puolue toimikunta ja omalta osaltaan eduskuntaryhmä. Puolue toimikunnan puheenjohtaja on virallisesti puolueen johtaja. Puolue toimikunnassa oli jäseninä semmoisia huomattavia henkilöitä kuin aviopuoliset Kilpi, herrat Keto, Fekkola y.m. ja oli heillä siinä enemmistö. Jos minun edustamani politiikka tai puheeni olisivat olleet puolueelle epäedullisia olisi tällä enemmistöllä ollut mahdollisuus saada minut syrjäytetyksi. Siihen ei olisi tarvittu paljon, sillä tosidemokraattina olisin mielelläni väistynyt syrjään saadessani vähäisimmänkin epäluottamuslauseen. Semmoista ei kuitenkaan koskaan esitetty. Ei myöskään ylemmässä puolue-elimessä, puolue neuvostossa, esiintynyt oppositiota edustamaani kantaa vastaan. Päätökset, joita siellä tehtiin, tapahtuivat yleensä täysin yksimielisesti tai korkeintaan perin äänen äänestäessä vastaan. Sen julkilausumat, joiden laatimiseen minä tavallisesti osallistuin, hyväksyttiin myöskin yksimielisesti.

Lopuksi en voi olla mainitsematta, että näitä poliittisia puheitani aikanaan haluttiin mielellään kuulla. Puhujapyyntöjä tuli suunnilleen pyymenen kertaa enemmän kuin onnatin tyydyttää. Useimmat puheistani myös julkaistiin sanomalehdissä, ei vain oman puolueeni vaan muidenkin suurtien lehdissä hyvin huomattavasti, mikä osoittaa, että ne vastasivat kunkin hetken mielialoja. Myöskin maan rajojen ulkopuolelta niihin kiinnitettiin huomiota ja

Oikeuskanslerin esittämä uusi aineisto

Herra Oikeuskansleri on jutun uudessa käsittelyvaiheessa esittänyt oikeudelle joukon uusia, minua koskevia asiakirjoja, osittain otteita puheenvuoroistani ja alustuksistani sosialidemokraattisessa puoluetolimikunnassa, eduskuntaryhmässä ja puolue-neuvostossa, osittain yksityisistä muistiinpanoistani. Tekee mieleksi kysyä, miksi vain sosialidemokraattiselle puolueelle osoitetaan näin suuri huomio. Ovathan muidenkin puolueiden elimet käsitelleet samoja kysymyksiä ja alustajana tai selostajana on nissä tietenkin aina ollut joku asioita tunteva henkilö, tavallisesti hallituksen jäsen. Onko tämä oikeudenkäynti käsiteltävä jollakin tavalla erikoisesti sosialidemokraattista puoluetta vastaan tähdätyksi.

Näiden uusien asiakirjojen johdosta pyydän edellä esitettyä vielä täydentää joillakin lisähuomautuksilla.

Mitä luettuihin osiin muistiinpanoistani tulee antavat ne havainnollisen kuvan siitä, mitä vaikeuksia rauhanneuvottelujen tiellä edetessä oli voitettavana - Luettuihin pöytäkirjanotteisiin sisältyvät lausuntoni teasen kestävät mielestäni arvostelun vielä tänäänkin ja olivat vielä enemmän oikeaan osuneita antamishetkellä. Yhdessäkään tapauksessa ei niistä voi löytää tukea syytteelle. On syytä tarkastaa niitä hiukan lähemmin.

Oikeudelle esitetty jäljennös puoluetolimikunnan pöytäkirjasta 5/9-1941 on aikäli vajanainen, että siitä on jätetty pois tärkein osa, nimittäin sen loppu. Siinä mainitaan, että puoluetolimikunnan jäsenillä ei ollut huomauttamista esittämääni ohjelmaa vastaan, vaan yhtyi se siihen yksimielisesti. Tämän johdosta tulen esittämään oikeudelle uuden jäljennöksen mainitusta pöytäkirjasta.

Rauhanneuvottelujen tärkein vaihe kevättalvella 1944 tulee Herra Oikeuskanslerin esittämien otteiden valossa epätydyttävästi selvitetyksi. Minun on senvuoksi pakko sitä edelleen valaista. Tässä tarkoituksessa tulen oikeudelle jättämään otteen eduskunta-

ryhmän pöytäkirjasta 10/2-1944, jossa valmistin ryhmää edessä olevan rauhanoffensiivin varalta Ryhmälle tällöin antamani se-
lostuksen tarkoituksena oli osoittaa, että Suomelle oli vält-
tämätöntä lopulta päästä selvyyteen Neuvostoliiton tarkoituksis-
ta ja että tässä mielessä oli koetettava hankkia tieto Neu-
vostoliiton rauhanehdoista. Eduskuntaryhmä yhtyi täydellisesti
kantaani välittömästi tämän jälkeen tapahtui herra Paasikiven
Tukholman matka, jonka tuloksena ensi kerran saatiin tietää,
mitä Neuvostoliitto halusi siihen mennessä Neuvostoliiton ta-
holta oli vain jatkuvasti selitetty Suomen esitykset epätyy-
dyttäväksi.

Näihin Tukholmassa herra Paasikivelle annettuihin ehtoi-
hin sisältyi tunnetut kuusi kohtaa, joista kolme erittäin ar-
kaluontoista oli heti etukäteen hyväksyttävä kun sensijaan jä-
lelläolevista kohdista voitaisiin keskustella Varsinkin kolmen
ensin mainitun kohdan umpimähkäinen etukäteen hyväksyminen he-
rätti epäilyksiä kun ei ollut minkäänlaista selvyyttä siitä,
mitä kaikkea näihin sisältyi Tässä vaiheessa pidettiin se
sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän kokous, 14/3-1944, johon
Herra Oikeuskansleri erikoisesti on viitannut Kokouksessa puol-
sin yksinkertaiseen päiväjärjestykseen siirtymistä hallituksen
eduskunnalle esittämän tiedonannon johdosta Tämä merkitsi sitä,
että Neuvostoliiton ehtoja ei semmoisinaan vdtu hyväksyä, mutta
että neuvotteluja niiden suhteen oli jatkettava Minun kanta-
ni vastapainoksi Herra Oikeuskansleri on noukkinut kokouksen
pöytäkirjasta seitsemän puhujan lausunnot, joissa ehdotetaan eh-
tojen semmoisenaan hyväksymistä Mainitussa kokouksessa käytet-
tiin kaikkiaan 32 puheenvuoroa, joten Herra Oikeuskanslerin va-
linta on ollut kovin yksipuolinen Niistä oli minun lausuntoni
viimeisenä, joten se ei ollut voinut vaikuttaa edellä esiinty-
neiden puhujain kantaan. - Eduskunta hyväksyi seuraavana päivä-
nä hallituksen tiedonannon yksimielisesti Mitään ehdotusta pe-
rusteltuun päiväjärjestykseen siirtymisestä ei edes esitetty

Tämä vaihe ei kuitenkaan muodostunut ratkaisevaksi Ku-
ten aikaisemmin on esitetty, ilmoitti hallitus 17/3-1944 Neu-
vostoliitolle antamassaan vastauksessa edelleen jatkuvasti pyrkivä-
vänsä rauhanomaisten suhteiden palauttamiseen ja toivovansa neu-
vottelujen aloittamista, pyrkien siten vielä saamaan asian oi-

ksalle tolalle. Neuvoستohallitus suostuikin kutsumaan Suomen edustajat Moskovaan saamaan lähempiä tietoja esitettyjen vaatimusten sisällöstä. Ratkaisevaksi muodostui siten vasta seuraava vaihe lähes kuukautta myöhemmin. Tällä välin oli matka Moskovaan tehty ja siellä saatu selville, että ehtoihin ei ollut saatavissa mitään paljo puhutuista lievennyksistä. Tällöin käsiteltiin asia myöskin sosialidemokraattisen puolueuudistuksen kokouksessa 11/4-1944 minkä kokouksen pöytäkirjan Herra Oikeuskansleri on oikeudelle esittänyt. Tässä kokouksessa, sen avoimesti myönnän, esiinnyin ehtojen hyväksymistä vastaan perustellen kohta kohdalta pätevillä syillä niiden hyväksymisen mahdottomuuden.

Kun asia tällöin joutui eduskunnan käsiteltäväksi seuraavana päivänä, eli 12/4-1944, asettui eduskunta yksimielisesti samalle kannalle. Yksikään soraääni ei noussut hallituksen kantaa vastustamaan, ei edes ns opposition taholta. On syytä erikoisesti todeta, ettei tämä ratkaisu tapahtunut kevytmielisesti ja harkitsematta. Ehdot olivat päinvastoin olleet eduskunnan jäsenille tunnettuja jo noin kuukauden päivät ja lopullisessa, Moskovassa täsmännetyissä muodossaan kymmenkunta päivää. Eduskunta oli ollut pääsiäislomalla 4/4 - 12/4'1944 välisenä aikana ja sillä välin oli kautta maan pidetty lukuisia kokouksia, joissa asiaa oli selostettu ja kansan mielipide otettu selville. Ratkaisun voinee niinollen sanoa olleen Suomen kansan ajatuksen mukainen. Ehdot oli havaittu toivottomiksi ja jokatapauksessa ylivoimaisiksi täyttää.

Herra Oikeuskansleri on uhrannut paljon vaivaa osoitukseen, miten vaikutusvaltainen henkilö minä muka puolueessani olen ollut. Tässä tarkoituksessa on asiakirjoihin liitetty Aikalaiskirjasta otettu laaja luettelo minun tähänastisesta toiminnastani, osuustoimintaliikettä ja valtion liikelaitosten luottamustehtäviä myöten. Vieläpä on eräs juhlaulkaisu, 60-vuotispäiväni johdosta julkaistu kirja, saanut luovuttaa lisää tämän kuvan täydentämiseksi. Tämä alkaa jo muistuttaa v:n 1918 valtiotrikosoikeuksissa noudatettua menettelyä, jolloin työväenpuolueeseen kuuluvia henkilöitä usein tuomittiin yksinomaan sen nojalla, että olivat olleet huomattavassa asemassa puolue toiminnassa.

Luulisin kuitenkin vaatimattomasti, että minun henkilökohtaiselle vaikutukselleni on annettu liian suuri merkitys. Päinvastoin valitan, etten sodan aikana lähestulkoonkaan onnistunut saamaan ääntäni kuuluviin ja asioita sujumaan sillä tavalla kuin olisin toivonut. Jos kuvitellaan, että Neuvostoliiton rauhanehdot huhtikuussa 1944 minun vaikutuksestani tulivat hylätyiksi, niin eksytään liioitteluun. Koko eduskuntahan hylkäsi yksimielisesti nämä ehdot. Vaikka minun asiallisilla perusteluillani katsottaisiinkin ehkä olleen vaikutusta sosialidemokraattisen ryhmän kannanottoon, niin oli vaikutukseni olematon ainakin toisiin eduskuntaryhmiin nähden.

Minun toimintaani kuluneiden vuosien aikana on tutkittu tiheää seulaa käyttäen. Siinä ei ole löydetty mitään, mikä voisi olla aiheena ainakaan syytteen nostamiseen. Jonkinlaisen aiheen saamiseksi on kaikki puheeni, haastatteluni ja pitämäni alustukset suurennuslasilla tutkittu ja joillakin irtireväistetyillä lauseilla koetettu tehdä minusta sotaintoilija. Tulos on tästäkin laiha. Jos kaikkien suomalaisten sotavuosina pitämiä puheita ja kirjoituksia näin huolellisesti nyt jälkeempäin tarkastettaisiin, olisi saalis paljon antoisampi.

usein saimme esim. Yhdysvaltain hallituspiireistä tietää, että ne olivat selvittäneet asemaa.

Puoluepoliittinen tausta.

Eri tahoilla on katsottu voitavan todeta, että tämä oikeudenkäynti on luonteeltaan poliittinen. Siinä ei ole määrävänä oman maamme oikeusjärjestys, perustuslakimme määräyksistä on täytynyt poiketa, hallinnolliset elimet ovat poliittisten näkökohtien mukaan valinneet syytteeseen asetettavat henkilöt ja jättäneet toisia aivan vastaavassa asemassa olevia ulkopuolelle. Lisäksi ovat ulkopuoliset voimat häiritsevällä tavalla sekaantuneet oikeudenkäynnin kulkuun sekoittaen silläkin tavalla tähän asiaan politiikkaa.

Juttu ei kuitenkaan ole vain poliittinen; minun osaltani se on lisäksi puoluepoliittinen.

Koko sen ajan, minkä sotasyyllisyysskysymys on maassamme ollut keskustelun ja käsittelyn alaisena, ja jo kauan sitä ennen, on voinut havaita, että samalla kuin juttua on tavattomasti painutettu on raivokkain syyttelyjen tulva ollut kohdistettuna minuun henkilökohtaisesti. Tätä syyttelyä on tapahtunut vain määrätyn pienen ryhmäkunnan taholta, mutta se on ollut sitä intensiivisempää. Asialla ovat olleet Suomen kommunistinen puolue ja sen hanskas, joka käyttää toiminimeä SKDL. Maiden ryhmien sanomalehdet ovat olleet tulvillaan minuun kohdistettuja herjauksia ja valheita, tori- ja messuhallikokouksia on pidetty ja pikkuset maaseutukerhotkin on komennettu ulvomaan samaan sävyyn. Asettamalla minut maalitauluksi on tämän ihailtavan hyvin järjestetyn ajojohdin tarkoituksena ollut kohdistaa isku sosiaalidemokraattista puoluetta vastaan, joka on näiden ryhmien vaaral-

lisin vastustaja.

Minua vastaan kohdistettu panettelu- ja häväistysryöppy on ollut niin valtava, että sille tuskin löytää vertaa tämän maan poliittisessa historiassa. Minut on suoralta kadolta leimattu "sotasaivyllyiseksi No 1", eikä tämän toteamiseen ole katsottu tarvittavan mitään todisteluja. On vain yksinkertaisesti sanottu, että minä "kuten tunnettua" ansaitson tämän arvonimen. Monia muitakin kunniamainintoja olen saanut osakseni. Nimitykset kuten Hitlerin lakeija tai renki, sotahullu, verihurtta y.m. samantapaiset ovat kuuluneet mieluummin käytettyihin. Herjauksia on singottu, yksityiselämäni ei ole säästetty eikä mitään keinoja ole kaihdettu, jotta voitaisiin minulta riistää kansalais-kunnia ja maine.

Minun rauhaani eivät nämä hyökkäykset ole vähimmässäkään määrässä häirinneet enkä senvuoksi ole katsonut maksavan vaivaa ryhtyä niitä torjumaan. Yhden ainoan kerran olen vaatimattomasti avannut suuni oikaistakseni edes törkeimpiä valheita. Silloinkin esti korkein sensuuripäällikkö tämän oikaisuuden julkisuuteen pääsyn kotimaassa. On kai haluttu osoittaa, että minut on asetettu lainuojattoman henkilön asemaan, jota kuka tahansa saa loukata ja joka ei saa edes puolustautua.

Olen pitänyt tarpeellisena täällä kosketella tätä likaista, kaikesta gentlemannisuudesta kemiallisesti vapaata toimintaa, koska se ymmärtääkseni on aiheuttanut minun täällä oloni. Arvostelukyvyttömät ja tosiasioita tuntemattomat joukot on saatu uskomään näitä levitettyjä valheita ja juoruja ja saatu ne vaatimaan minun päänahkaani. Tämän vaatimuksen tyydyttämiseksi kai on pidetty välttämättömänä nostaa syyte minua vastaan.

Tämän järjestetyn ajojahdin vaikutus päättyy toivottavasti kuitenkin täällä oikeudessa, jossa tosiasiat ja kunkin yksityisen tosiasiallinen asennoituminen voidaan kohta kohdalta tarkistaa. Tervehdinkin senvuoksi tyydytyksellä sitä, että minun osuuteni viimeisten vaihe rikkaiden vuosien tapahtumiin täällä joutuu yksityiskohtaisen tosiseikkoihin perustuvan tarkastelun alaiseksi. Täällä on minullakin tilaisuus osoittaa mikä merkitys ja arvo on annettava sille puoluepoliittisista syistä käydylle ajojahdille, jolla minua on kunnioitettu.

Loppulausunto.

Edellä olen pääpiirteissään esittänyt henkilökohtaisen asenteeni vuosien 1941-1944 aikaisissa hallituksissa sikäli kuin ulkopolitiikasta on kysymys. Syytekirjelmän yksityiskohtiin en ole täällä kertaakaan paljon kajoanut. Niihin tulee toivottavasti myöhemmin tilaisuus perusteellisemmin syventyä, sikäli kuin Herra Oikeuskansleri lähemmin kehittää syytettään minua kohtaan.

Kuten esityksestäni toivottavasti on riittävän selvästi käynyt ilmi, olen kaiken aikaa, siitä huolimatta etteivät mainitut asiat kuuluneet minun hoidettaviini, mahdollisuuksien mukaan koettanut positiivisesti vaikuttaa rajoitettujen sodanpäämäärrien ja ennenkaikkea kunniallisen ja Suomelle parhaan mahdollisen rauhan hyväksi. Tähän toimintaani ei käsittääkseni sisälly mitään, mistä minua voitaisiin moittia ja vielä vähemmän syyttää.

Tätä oikeudenkäyntiä on ulkoapain koetettu häiritä ja painostaa tuomioistuimen jäseniä toimimaan eräiden kansalaispiirien toivomusten mukaisesti. Olen vakuutettu siitä, että Sotasyyllisyys-

oikeus ei anna tämän ulkopuolisen painostuksen vaikuttaa asian käsittelyyn, vaan tulee tuomarivelvollisuutensa mukaisesti ottamaan huomioon vain tosiasiat ja lain määräykset.

Odotan, että minuun kohdistettu syyte kaikilta kohdiltaan perusteettomana hyljättäisiin.